

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ З АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему АКТУАЛІЗАЦІЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ В АНГЛО-
УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ СТРАТЕГІЇ МАНІПУЛЮВАННЯ (НА
МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ)**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0351-1ап
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Переклад (англійський)
Ялі Ольга Іванівна

Керівник к.ф.н., доц. Юнацька А.Б.
Рецензент к.ф.н., доц. Хацер Г.О.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра теорії та практики перекладу
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська
Освітньо-професійна програма Переклад (англійський)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« _____ » _____ 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
ЯЛІ ОЛЬЗИ ІВАНІВНИ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проєкту) «Актуалізація та відтворення в англо-українському перекладі стратегії маніпулювання (на матеріалі політичного дискурсу)»

Керівник кваліфікаційної роботи (проєкту) Юнацька Анна Борисівна,
к.ф.н., доцент

затверджені наказом ЗНУ від «24» травня 2022 року № 570-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проєкту) _____

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проєкту): теоретичні засади поняття «дискурс», «дискурс-аналіз»; рекламний дискурс як складова інституційного дискурсу; англomовні друковані журнали

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) описати теоретичні основи дослідження політичного дискурсу; 2) визначити лінгвальні особливості політичного дискурсу.; 3) проаналізувати поняття маніпуляції як різновиду мовного впливу; 4) охарактеризувати засоби маніпулятивного впливу в сучасному англomовному політичному дискурсі.; 5) з'ясувати особливості відтворення засобів маніпулятивного впливу у перекладі текстів політичного дискурсу.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проєкту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Юнацька А.Б., к.ф.н., доц.	26.05.2022	26.05.2022
Розділ 1	Юнацька А.Б., к.ф.н., доц.	21.06.2022	25.06.2022
Розділ 2	Юнацька А.Б., к.ф.н., доц.	05.10.2022	05.10.2022
Висновки	Юнацька А.Б., к.ф.н., доц.	01.11.2022	01.11.2022

6. Дата видачі завдання 26.05.2022

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи Магістра	Строк виконання етапів роботи (проєкту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	Березень 2022	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	Квітень 2022	виконано
3	Написання вступу	Травень 2022	виконано
4	Написання теоретичного розділу	Червень 2022	виконано
5	Написання практичного розділу	Жовтень 2022	виконано
6	Формулювання висновків	Листопад 2022	виконано
7	Проходження нормоконтролю	Листопад 2022	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	Грудень 2022	виконано
9	Захист	Грудень 2022	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант

О.І. Ялі

Керівник роботи

А.Б. Юнацька

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер

В.В. Погонєць

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 62 стор., 65 джерел

Об'єкт дослідження: є маніпулятивні мовні одиниці та стратегії.

Мета роботи: проаналізувати особливості актуалізації та труднощі відтворення у перекладі стратегії маніпулювання (на матеріалі англomовного політичного дискурсу).

Теоретико-методологічні засади: ключові положення теорії маніпулювання в політичному дискурсі, розроблені в лінгвістиці.

Отримані результати: Маніпулятивний потенціал мови, практична можливість безпосередньо впливати на політичних супротивників і прихильників, широкий розвиток засобів масової комунікації зробили політичну діяльність дійсно мовною, а політичний дискурс – основним способом здійснення політичних дій. Під політичним дискурсом розуміється будь-яка передача повідомлень, призначена вплинути на розподіл і використання влади в суспільстві. Суб'єкт політичного дискурсу переслідує цілком певну мету – боротьбу за владу. Під мовним маніпулюванням розуміємо використання особливостей мови і принципів її вживання з метою прихованого впливу на адресата в потрібному для мовця напрямку. Проведене практичне перекладацьке дослідження дозволило зробити висновок про можливість відтворення значної частини маніпулятивних технологій у перекладі текстів політичного дискурсу за допомогою еквівалентного перекладу, що дозволяє повною мірою зберегти вкладений автором зміст висловлювання та уникнути перекладацької адаптації, яка певними дослідниками вважається такою, що має маніпулятивний потенціал.

Ключові слова: маніпуляція, політичний дискурс, засоби маніпуляції, переклад.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ	7
1.1 Теоретичні основи дослідження політичного дискурсу	7
1.2 Лінгвальні особливості політичного дискурсу	13
1.3 Маніпуляція як різновид мовного впливу	18
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ЗАСОБІВ МАНІПУЛЮВАННЯ ..	27
2.1 Засоби маніпулятивного впливу в сучасному англomовному політичному дискурсі	27
2.2 Особливості відтворення засобів маніпулятивного впливу у перекладі текстів політичного дискурсу	46
2.2.1 Відтворення у перекладі лексичних засобів реалізації маніпулятивного впливу.	46
2.2.2 Відтворення у перекладі граматичних засобів реалізації маніпулятивного впливу..	56
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

В останні кілька десятиріч років лінгвісти приділяють пильну увагу такій галузі вивчення, як політичний дискурс. До фокусу розгляду потрапляють питання, пов'язані з теоретичним обґрунтуванням та конструюванням політичного дискурсу, а саме вивчається специфіка цього виду дискурсу. На сьогоднішній день сфера політики відіграє важливу роль у житті окремої людини та суспільства. Отже, політичні діячі у своїх публічних виступах та висловлюваннях прагнуть донести інформацію до широких мас.

Вивчення дискурсу дозволяє розширити межі вивчення тексту, залучаючи дані з суміжних дисциплін: культурології, соціології, політології, педагогіки та ін. Політичний дискурс частково перетинається з іншими видами дискурсу: релігійним, рекламним, юридичним, дискурсом масової комунікації та ін.

Англомовний політичний дискурс можна розглядати як мовленнєво-уявну діяльність, яка обмежена інституційними рамками політичної комунікації і спрямована на переконання аудиторії, що визначає специфіку її кінцевої реалізації – політичного тексту. Дослідники політичної лінгвістики розглядають його як тип інституційної комунікації (В. І. Карасик, Е. Бенвеніст, Ю. Габермас, К. С. Серажим, А. П. Чудінов, О. Й. Шейгал, О.Л. Михальова, Т. Ван Дейк, ін.) і вважають синонімом політичної комунікації.

Політична сфера суспільного життя стосується кожного. Прямо чи опосередковано – це вже інше питання. Особливо яскраве виявлення всього, що має відношення до політики настає у період передвиборчих кампаній. В цей час увага людей, а саме електорату, зосереджується на політичній комунікації кандидатів, їх передвиборчих програмах, комунікативних стратегіях і тактиках. Особливості політичного дискурсу виражаються в

тому, що він пов'язаний з різними формами текстів, які досліджуються в прагматично-ситуативному та ментальному вимірі.

Політичний дискурс – мовне утворення, суб'єкт, адресат, що належать до сфери політики. Таке визначення дискурсу передбачає вивчення політичного мовного матеріалу з урахуванням культурних, просторових, тимчасових умов його існування, а також соціокультурних і особистісних характеристик його творців і авторів. Політичний дискурс виконує функцію впливу на слухача через залучення уваги, збудження певних емоцій, переконання. Прагматична спрямованість політичного дискурсу, його «конкретна установка на одержувача інформації» [Елікашвілі 2012] визначає не тільки відбір мовних і немовних засобів, але і спосіб їх подачі і організації. Політичний дискурс являє собою тип інституціонального дискурсу, спеціалізований різновид спілкування, зумовлений соціальними функціями партнерів і регламентований як за змістом, так і за формою.

На сьогоднішній день спостерігаємо інтенсивний розвиток політичних технологій, зростаючу роль засобів масової інформації, які здатні моделювати суспільні думки, театралізацію політичної діяльності, що, у свою чергу, викликає зацікавленість мовознавців особливостями теорії і практики політичної комунікації, явищем політичного дискурсу, і це, на нашу думку, зумовлює актуальність представленого дослідження.

Мова безпосередньо впливає на сприйняття дійсності, на те, в яких формах здійснюється наше мислення. Ми живемо у світі, де політика впливає на всі сторони життя людини та визначає їх, а політичний дискурс є невід'ємною складовою інформаційного поля.

Актуальність роботи полягає в необхідності дослідженні ролі вербальних засобів, які є базою у реалізації маніпуляції у сфері масової комунікації у політичному дискурсі. Дослідження основних лінгвальних особливостей промов головних світових політиків та впливових ЗМІ

показують роль мовних засобів у формуванні суспільної думки, а відтак завжди були і будуть актуальною науковою проблемою.

Наукова новизна полягає у спробі власного дослідження особливостей актуалізації та труднощів відтворення у перекладі стратегії маніпулювання (на матеріалі англomовного політичного дискурсу).

Об'єктом дослідження в роботі є маніпулятивні мовні одиниці та стратегії.

Предметом дослідження є особливості актуалізації та труднощі відтворення у перекладі стратегії маніпулювання (на матеріалі англomовного політичного дискурсу).

Мета дослідження – проаналізувати особливості актуалізації та труднощі відтворення у перекладі стратегії маніпулювання (на матеріалі англomовного політичного дискурсу).

Для досягнення поставленої мети було необхідно вирішити наступні **завдання**:

1. Описати теоретичні основи дослідження політичного дискурсу.
2. Визначити лінгвальні особливості політичного дискурсу.
3. Проаналізувати поняття маніпуляції як різновиду мовного впливу.
4. Охарактеризувати засоби маніпулятивного впливу в сучасному англomовному політичному дискурсі.
5. З'ясувати особливості відтворення засобів маніпулятивного впливу у перекладі текстів політичного дискурсу.

Методологія дослідження. Складність і багатоаспектність досліджуваного феномена змушують дотримуватися кількох наукових підходів. В якості основного методу дослідження виступив лінгвостилістичний підхід, який був застосований до аналізів політичного тексту. Відповідно до цього підходу, дослідженню піддаються тексти, що представляють собою єдність лінгвістичних і екстралінгвістичних (особливості ситуації спілкування, статусу комунікантів, рівня їх фонівих

знань, взаємодії вербальних і невербальних каналів) факторів. В якості допоміжних методів виступили метод спостереження, використаний при відборі та систематизації емпіричного матеріалу.

Практичне значення одержаних результатів зумовлено можливістю їхнього використання для створення навчальних і навчально-методичних посібників з лінгвістичної прагматики, політичної та комунікативної лінгвістики, семантики й дискурсології, підготовки практикумів із політичної лінгвістики, розробки навчальних курсів і спецкурсів із політичної комунікації та політичної лінгвістики.

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури. У вступі подано загальні відомості про дану наукову працю, починаючи від умотивування теми, мети, завдань, актуальності дослідження, визначення об'єкту, предмету та структурування роботи. У першому розділі подаються загальні відомості про політичний дискурс, особлива увага приділяється стратегіям та функціям політичного дискурсу, розглянуто питання класифікації та визначенню поняття маніпуляції як різновиду мовного впливу. Другий розділ містить власний аналіз засобів маніпулятивного впливу в сучасному англomовному політичному дискурсі та особливостей відтворення засобів маніпулятивного впливу у перекладі текстів політичного дискурсу. У висновках подано узагальнені результати проведеної роботи. Загальна кількість сторінок 62, кількість використаних джерел 65.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ ТА ПОНЯТТЯ МАНІПУЛЯТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

1.1 Теоретичні основи дослідження політичного дискурсу

Поняття дискурсу активно вивчається в контексті сучасної лінгвістики. На слухне міркування В. І. Карасика, саме по собі воно вже стало набагато ширшим за поняття «мова» [Карасик 2004, с. 29]. Термін «дискурс» дуже багатозначний. Це в значній мірі пояснює, чому дослідники пропонують різні його визначення.

Термін дискурс (фр. Discours, англ. Discourse) почав широко вживатися на початку 1970-х рр. Звісно, необхідно підкреслити, що спочатку він використовувався в значенні, близькому до поширеного в українській лінгвістиці терміну «функціональний стиль». Згодом ці два поняття були розмежовані. Причина цього розмежування полягала в розбіжностях і особливості національних підходів до дослідження даного складного феномена [Crystal D 2006, с. 31]. В українській традиції термін «функціональний стиль» позначав особливий тип текстів (наприклад, розмовні тексти, політичні тексти і т.д.), причому кожному типу тексту відповідали свої лексичні та граматичні особливості.

У сучасній лінгвістиці найбільш уживаними є чотири значення терміна «дискурс»:

- текст / висловлювання, занурене в конкретну соціокультурну ситуацію;
- комунікативна ситуація, яка інтегрує текст з іншими його складовими;

- «ситуація висловлювання», в якій поряд з текстом розуміється суб'єкт висловлювання;

- тлумачення, що впливає з положення французької семіотичної традиції про тотожність дискурсу з мовленням, переважно усному;

- тип дискурсивної практики [Добросклонская 2014, с. 65].

Незважаючи на те, що у сучасній науково-лінгвістичній літературі немає загальноприйнятого тлумачення дискурсу, число зарубіжних і вітчизняних досліджень, присвячених його вивченню, стає дедалі більше.

Політичний дискурс – це особливе явище, яке має особливе соціальне значення в житті суспільства. Будучи складним об'єктом досліджень, які лежать на перетині різних наук – лінгвістики, соціальної психології, політології – політичний дискурс тісно пов'язаний з аналізом форми, різних завдань і змісту, що вживаються в певних («політичних») ситуаціях [Tulis 1988, с. 147]. Політичний дискурс визначається як інституційне спілкування, яке, на відміну від особистісно-орієнтованого спілкування, використовує систему професійно-орієнтованих знаків, тобто має власну підмову, а також лексику, фразеологію [Арутюнова 1999, 91]. Вважається, що політичний дискурс відрізняється від звичайної мови тим, що йому притаманні такі характерні риси:

- термінологічність політичної лексики;

- специфічна структура дискурсу (результат використання іноді досить своєрідних мовних прийомів);

- специфічна реалізація дискурсу, його звукове або письмове оформлення [Висоцька 2014, с. 46].

Активно використовується в політичному дискурсі функція впливу мови, яка реалізується через застосування мовних стратегій. Стратегія визначається як «сукупність мовних дій», «ланцюжок рішень мовця, його виборів певних комунікативних дій і мовних засобів» [Давиденко 2015, с. 176].

У широкому сенсі стратегія розуміється як надзавдання мови, продиктоване практичними цілями мовця.

Стратегія в політичному дискурсі визначається цілями, які спонукають до політичного спілкування. Зазвичай, політик бажає:

а) спонукати адресата віддати свій голос на виборах за певного кандидата, партію, блок, рух;

б) завоювати авторитет або зміцнити свій імідж, «сподобатися народу»;

в) умовити адресата погодитися з його думкою, прийняти його точку зору;

г) зробити певний емоційний настрій, викликати певний емоційний стан адресата;

д) надати адресату нові знання, нові уявлення про предмет і об'єкт мови, інформувати адресата про свою позицію з будь – якого питання» [Дмитрук 2006, с. 6].

Мета політичного дискурсу – не описати, а переконати, оживити в адресатові наміри, дати ґрунт для переконання і спонукати до дії. Характерними ознаками політичного дискурсу є:

- смислова невизначеність (висловлювання своїх думок у максимально узагальненому вигляді);

- фантомність (багато знаків політичної мови не мають реального денотата);

- фідеїстичність (ірраціональність, опора на підсвідомість);

- езотеричність (справжній сенс багатьох політичних висловлювань зрозумілий тільки обраним);

- дистанційованість і театральність (необхідність політиків «працювати на публіку») [Дмитрук 2006, с. 8].

Проблема взаємодії мови та влади є надзвичайно актуальною у мінливому геополітичному балансі світу. Ця проблема виражається в політичному дискурсі, який можна визначити як сукупність усіх

мовленнєвих актів у політичних дебатах, а також правила публічної політики, які формуються відповідно до існуючих традицій та перевірені досвідом.

Питанням дослідження особливостей політичного дискурсу та, зокрема, суспільно-політичної лексики присвячені розробки багатьох вчених. Так О. В. Мішкова розглядає особливості американського політичного на матеріалі промов сучасних американських політиків та особливості їх перекладу [Мішкова 2012]. М. В. Махінова та С. А. Литвиненко досліджують особливості лексики і пропонують 3 основних типи політичних виступів:

- тексти, орієнтовані на вираження оцінки подій;
- тексти, орієнтовані на адресата й спонукання його до дії;
- змішані тексти [Махінова, Литвиненко 2016].

Поширені трактування сутності політичного дискурсу базуються на теоретичних засадах центрального поняття «дискурс», зокрема:

- політичний дискурс – це комплекс мовних структур в певному мовленнєвому контексті – контексті політичної активності, політичних поглядів і переконань разом з їх негативними проявами (наприклад, ухилення від політичної активності, відсутність політичних переконань і т. ін.);

- політичний дискурс – будь-які мовні утворення, предмет, адресат або зміст яких співвідносяться зі сферою політики;

- політичний дискурс – це також сукупність дискурсивних практик, які ідентифікують учасників політичної комунікації або формують її конкретну тему.

З лінгвістичної точки зору дискурсивні практики слід розуміти як явища, які визначаються стійкими наборами мовних інструментів, які притаманні конкретному політичному суб'єкту або характеристиками актуалізації певної теми політичної комунікації. У світлі цієї інтерпретації, дискурсивні практики висловлювань політичного лідера (наприклад,

«дискурс Рейгана», «дискурс Горбачова»), тематичний блок («дискурс безпеки», «дискурс свободи і справедливості»), а також політичну мову, властиву суспільству з тією чи іншою політичною системою.

Політичні тексти мають політичну, інформаційну, пропагандистську або ідеологічну спрямованість, розраховані на певне коло читачів і слухачів, і можуть бути письмовими та усними. До політичних текстів належать виступи державних і громадських діячів. Відмінною особливістю суспільно-політичного тексту є те, що він несе в собі не просто змістовне ціле, тобто не тільки включає інформацію про які-небудь події або проблеми, але також має й інші функції.

Слово «текст» (від лат. *Textus* – тканина, з'єднання) – ряд речень, слів (в семіотиці – знаків), складених відповідно правилам цієї мови, даної знакової системи [Van Dijk 1992, с. 15]. Під політичним текстом дослідники мають на увазі зв'язний, вербально виражений текст (усний чи письмовий) з соціокультурними, прагматичними, психологічними та іншими аспектами, взятий в подієвому політичному аспекті. Політичний текст – це, перш за все, передача інформації, з огляду на певне питання. Він створює деякий настрій, може спростувати ті чи інші погляди, зміцнити прихильність будь-яких принципів, зламати упередження. Іншими словами, політичний текст, призначається для агітаційно-пропагандистського впливу на аудиторію.

Політична мова знаходиться між двома полюсами – жаргоном певної групи з характерною їй ідеологією і функціонально обумовленою особливою мовою. Політична мова зобов'язана бути спрощеною для усвідомлення (відповідно до завдань пропаганди) і орієнтованою на конкретику.

У літературі, у зв'язку з розглядом політичного мовлення, іноді вживаються такі терміни, як «спеціальна мова політики» або «функціональний стиль політики». Обидва ці терміни мають досить вагомий недолік: хоча наявність спеціальної лексики є безумовною для мови політики, вона все ще відрізняється від інших спеціальних мов та має низку

особливостей, основна з яких полягає в тому, що спеціальний словник політики використовується не тільки в політичних текстах, а й у різних сферах повсякденного життя. Крім того, політичні тексти можуть належати до різних жанрів, що, у свою чергу, визначає існування різних стилів у рамках політичного дискурсу. Отже, сенс цього явища точно відображається в таких термінах, як «спеціальна лексика політики» та «мова політики».

Перший термін включає всю термінологію міжнародних відносин та сфери економіки, реалії внутрішнього політичного та економічного життя, визначення, пов'язані з політичною системою та припиненням політичного життя окремих держав. Термін «мова політики» поєднує в собі особливу лексику політики та особливий, прагматичний аспект її застосування.

Політичну мову можна визначити як сукупність словесних структур, що застосовуються у сфері політики та впливають на політичну свідомість людей та їх участь у політичних процесах.

Однією з визначальних функцій, що відрізняє політичну мову від загального мовного контексту, є функція переконання та контролю. Використання виразних можливостей мови, підбір мовних знаків – все це в політичній мові спрямоване на вплив як на індивіда, так і на масову політичну свідомість та контроль поведінки громадянина [Андрієнко 2016, с. 102]. Такий вплив є визначальним у політичному спілкуванні. Він також може виконувати функцію маніпулювання, дозволяючи приховати контроль свідомості та поведінки людей у напрямку, бажаному суб'єктами влади.

Ми визначаємо такі стратегії реалізації агональності в політичному дискурсі:

- 1) стратегія зниження статусу опонента;
- 2) стратегія підвищення власного статусу;
- 3) стратегія театральності.

Характерними властивостями політичних текстів є поєднання різних функціональних стилів, а також лексики різних мовних шарів [Giorga 2001,

с. 169]. Крім того, у своїх виступах політики часто звертаються до влади, ідеї християнства, використовують цитати, алюзії та фольклорний дискурс. Усі ці засоби реалізації агональності підсилюють «ефективність» політичних текстів, тобто їх прагматичну спрямованість.

1.2 Лінгвальні особливості політичного дискурсу

Політичне життя в будь-якому суспільстві неможливе без налагоджених механізмів політичної комунікації. Вона дозволяє здійснювати взаємодію політичних інтересів, наповнюючи сенсом сам політичний процес [Павлюк 2017]. У кожній політичній системі існує своя система комунікації, яка залежить від таких факторів, як рівень соціально-економічного прогресу, ступінь розвитку засобів масової інформації, домінуючий тип політичної культури. Реалізована за допомогою великого числа каналів, політична комунікація значно впливає на політичну і соціальну системи.

Саме поняття «політична комунікація» дуже об'ємне і багатовимірне, а дискусії навколо його визначення не вщухають вже довгий час [Тупикова, Трофимова 2019, с. 574]. Ряд дослідників називають політичною комунікацією інтерактивний процес, який включає в себе передачу інформації між політиками, засобами масової інформації та виборцями. Деякі дослідники розуміють під політичною комунікацією ту, яка присвячена політичним проблемам або в якій політичні суб'єкти виступають в якості учасника політичного тексту або його адресата [Crystal 2006, с. 96].

Існують різні підстави для виділення сфер комунікації. Але в найзагальнішому вигляді комунікативне середовище прийнято ділити на сферу побутової комунікації (найчастіше вона представлена взаємодією по типу «тет-а-тет») і ділової комунікації [Четвертак, Юрченко 2016, с. 54].

Традиційно соціальну систему прийнято описувати як сукупність чотирьох сфер життя суспільства:

1. Соціальну (представлена різними типами спільнот: народами, етносами, соціальними групами);
2. Економічну (включає продуктивні сили і виробничі відносини);
3. Духовну (сюди відносять такі явища і соціальні інститути, як релігія, мораль, наука, мистецтво, освіта);
4. Політичну (має складну структуру, що складається із сукупності формалізованих і неформалізованих політичних інститутів) [Van Dijk 2008, с. 18].

Політична комунікація здійснюється за допомогою друкованих (преса, книги, афіші) та електронних (радіо, телебачення) ЗМІ, організацій, зокрема, політичних партій, які служать сполучною ланкою між керуючими і керованими, і груп інтересів, неформальних контактів, особистих зв'язків.

Інформація в сучасному суспільстві є найважливішим джерелом влади. Її отримання, аналіз, передача і ефективне використання – необхідна умова функціонування влади [Єфтені 2015, с. 38]. При цьому велику роль відіграють традиційні засоби масової інформації, за рахунок яких здійснюються ці процеси. За допомогою ЗМІ держава і інші політичні суб'єкти можуть не тільки інформувати населення про цілі та цінності своєї політики, а й моделювати відносини з громадськістю, що стосуються формування представницьких органів влади і правлячих еліт, підтримання авторитету відповідних цілей, традицій і стереотипів.

Інакше кажучи, ЗМІ цілеспрямовано конструюють політичний порядок, вибудовують необхідні владі зв'язки і відносини з громадськістю. Наявність комунікативних властивостей, на наш погляд, допомагає ЗМІ суттєво змінювати не тільки стиль, а й процедури формування державних органів, відбору правлячої еліти, проведення основних політичних кампаній в державі [Демська 2014]. Наприклад, під час виборів виборці часто

орієнтуються не на політичні програми кандидатів та їх партійну приналежність, а на те, що і як розкажуть і покажуть ЗМІ про їхнє життя і діяльності.

На початку ХХІ ст. представники владної еліти усвідомлюють, що традиційні ЗМІ та адміністративний ресурс вже перестають бути вичерпними для здійснення політичної комунікації, а політична влада не може вирішувати завдання власної легітимації та просувати політичні ініціативи виключно традиційними комунікативними методами [Бойко 2004, с. 38]. Не обмежуючись наявністю державних телерадіоканалів і друкованих ЗМІ, які транслюють державну політику в маси, сучасні політики випускають власні телерадіопередачі, ведуть колонки в великих періодичних виданнях своїх країн, щоб стати ще ближче до своїх виборців і збільшити свою присутність в медійному полі.

Крім цього, учасники політичного процесу починають активно задіювати в політичних цілях інші нетрадиційні канали комунікації, а саме блогосферу та соціальні мережі, за допомогою яких вони спілкуються зі співвітчизниками і громадянами інших країн, проводять дискусії і обговорення законопроектів, діляться найцікавішими фактами своєї біографії і особистими фотографіями [Маріна 2014, с. 116]. Усе це робиться з метою впливу на масового адресата, формування у нього певного ставлення до тієї чи іншої проблеми, необхідне маніпулятору, незалежно від бажань та інтересів самого адресата.

Реалізація маніпулятивного впливу відбувається за допомогою лінгвістичних (лексичних, фонетичних, граматичних), екстралінгвістичних і паралінгвістичних (міміка, жести, пози) одиниць [Кудрявцева, Дядечко, Дорофєєва, Філатенко, Черненко 2005, с. 59]. Предметом нашого вивчення в даній роботі є мовні одиниці, що належать до лінгвістичної сфери політичного дискурсу. Поряд з вивченням лексичних особливостей розглядається також метафорична концептуалізація політичної мови,

характерні для неї прийоми, що забезпечують образність мови і її персуазивність.

Мові політичного дискурсу характерна різноманітність при підборі і вживанні мовних засобів, одночасні доступність і складність при вживанні спеціальних термінів, використання безлічі граматичних форм і лексичних комбінацій, відсутність одноманітності текстів при їх побудові. До того ж він характеризується особливим словниковий складом, смисловими зв'язками між окремими політичними концептами, базовими абстракціями і метафорами, типовими контекстами слововживання, побудовою суджень [Литвиненко 2013, с. 442]. У складі політичного дискурсу можна виявити різну лексику: термінологічну (ідеологеми), просторіччя, жаргонну, кліше, фразеологічні звороти та інше.

Фразеологічні звороти створюють деяку образність мови, але мають переважно описовий характер. Політичному дискурсу притаманна «полемічність», яка проявляється у виборі слів, що виражають своєрідну агресію, і спрямована на навіювання негативного ставлення до політичних противників мовця і на нав'язування інших цінностей [Демидов 2005, с. 11]. Просторіччя, яке являє собою «слова, вирази, звороти, форми словозміни, що не входять в норму літературної мови», досить часто вживається сучасними політиками, очевидно, з метою висловити тим самим не тільки свою «близькість до народу», а й своє емоційно негативне ставлення до предмету розмови. Як відомо, емоційний стан мовця передається слухачеві, тому такі негативні висловлювання можуть впливати на думку адресата про предмет розмови. Помітна лексико-стилістична ознака сучасної політичної мови – це активне використання просторіччя (у тому числі і ненормативної лексики).

Опорою політичного дискурсу є також актуальні тимчасові реалії [Нагорна 2005, с. 234]. Мовлення політичних суб'єктів стає найважливішим засобом їх комунікативної компетентності, одночасно будучи унікальним «продуктом», за яким можливо ідентифікувати того чи іншого політика.

Вона наповнена специфічними мовними конструкціями, які дають можливість активно впливати на слухачів-адресатів.

Таким чином, мова політичного дискурсу як засобу ведення боротьби за владу використовує багаті мовні, когнітивні і комунікативні інструменти, що дозволяє деяким політичним силам як учасникам цієї боротьби знайти і утримати владу [Машаровська 2013, с. 240]. Такий інструментальний характер політичного дискурсу реалізується в оперуванні політичними поняттями, аргументами, ультиматумами, категоричними вимогами, езоповою мовою, що містить явний або неявний політичний підтекст, соціально-політичної мімікрією, усілякого всякого роду імітаціями. Все це обумовлено необхідністю вплинути на адресата, донести інформацію і спонукати до відповідних дій [Кушакова 2013]. І саме тому одним з важливих лінгвальних засобів впливу в політичному дискурсі є використання стилістичних фігур і тропів. Серед стилістичних фігур в сучасному політичному дискурсі особливо часто використовуються антитеза, інверсія, еліпсис, фонетичний, лексичний і морфологічний повтор, синтаксичний паралелізм, риторичне питання тощо. Найбільш часто використовувані тропи - це метафора, метонімія, уособлення, символ, епітет. Мета використання зазначених стилістичних засобів в політичному дискурсі є в першу чергу забезпечити перлокутивний ефект висловлювання, іншими словами – комунікативний успіх. Такі прийоми впливають на «свідомість» не тільки електорату, а й опонентів [Лойк 2011].

При цьому найбільш важливим для успішної комунікації політика з аудиторією є: стратегія інформаційної повноти, яка реалізується за допомогою повторів з метою деталізації, стратегія логічної ясності, яка реалізується за рахунок структури тексту і характеру наведених аргументів, стратегія експресивності, яка є ключовою в стилі публічних виступів і досягається найефективніше за рахунок лексичних засобів і іноді маскує комунікативні невдачі, стратегія політкоректності, яка визначається як

основоположна при виборі стилістичних засобів і форм для реалізації успішної політичної комунікації. Крім того, використовується стратегія стислості, яка реалізується за рахунок компресії, зокрема, використання клішованих синтаксичних конструкцій та стратегія стандартизованості, яка реалізується за допомогою кліше і мовних шаблонів.

1.3 Маніпуляція як різновид мовного впливу

Феномен маніпуляції спочатку став вивчатися в тих науках, які зосереджували свою увагу на проблемах стосунків між людьми у суспільстві. Лінгвопрагматичний аспект дослідження маніпуляції передбачає врахування широкого позалінгвістичного контексту, що відповідно вимагає залучення суспільних наук (філософії, соціології, політології), а також психології. У свою чергу, лінгвістичні роботи розглядають маніпуляцію в дещо іншій площині: увага дослідників переноситься на текст, на ті засоби, які сприяють реалізації маніпулятивного впливу [Shawqi 2013].

Сам підхід до аналізу суті маніпулятивного впливу був тенденційним, ідеологічно заангажованим, на ньому позначався вплив офіційної радянської ідеології, яка пронизувала всі сфери життя. Сучасні дослідники визначають маніпуляцію як своєрідний спосіб програмування думки різних суспільних верств, їх настрою і психічного стану з метою забезпечити саме таку їхню поведінку, яка потрібна тим, хто володіє цими засобами маніпуляції. Очевидно, що маніпуляція за такого підходу не прив'язується до певного політичного або економічного ладу, а характеризує суспільний устрій в цілому.

Історично вивчення маніпуляції, як і саме її виникнення та існування, стало актуальним у зв'язку з появою нового феномена – натовпу.

Це знаходить своє відображення у формуванні масової свідомості, яка є «результатом маніпулювання думками людей, низького рівня їх культури, нездатності здійснити самостійну критику тих чи інших фактів і подій дійсності» [Van Dijk 2006, р. 379]. Масова культура псевдореалістична за своєю суттю: вона «ґрунтується на створенні ілюзій, вигадок, міфів і закликає не до пізнання життя, а до втечі від нього» [Kamil 2017, р. 83]. В результаті вона виховує некритичну, пасивну свідомість, багато в чому нездатну до самостійного мислення. Саме ця обставина і обумовлює саму можливість маніпуляції свідомістю.

На думку багатьох дослідників, основну роль у формуванні такого типу культури і свідомості зіграли виникнення і розвиток ЗМІ у ХХ столітті. У загальному вигляді масову комунікацію можна визначити як «систематичне поширення повідомлень (через пресу, радіо, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис та інші канали передачі інформації) серед чисельно великих аудиторій з метою інформування та надання ідеологічного, політичного, економічного, психологічного або організаційного впливу на оцінки, думки і поведінку людей» [Шарова 2009, с. 97].

ЗМІ не просто передають інформацію, а контролюють її подачу в потрібному руслі. Можна погодитися з тим, що в умовах сучасної дійсності ЗМІ не можуть залишатися повністю об'єктивними, іноді це пояснюється тим, що їм доводиться висловлювати інтереси тих, хто фінансує їх роботу [Busch, Kelly-Holmes 2004, р. 12]. При цьому реципієнт не завжди здатен провести відмінність між тим, що міг би побачити на власні очі, і тим, що пропонують йому побачити ЗМІ. Тому поступово вплив ЗМІ стає неусвідомлюваним.

Отже, ми визначили, що саме інформація стає центральною ланкою в здійсненні маніпулятивного впливу. Спробуємо визначити, які операції з інформацією потрібно виконати, аби вони забезпечили ефективність маніпуляції. Так, А. М. Цуладзе вважає, що подаючи інформацію, можна:

- сфабрикувати, видаючи її за справжню;
- спотворити шляхом неповної, односторонньої її подачі;
- відредагувати, додавши різні домисли;
- інтерпретувати факти у вигідному для маніпулятора світлі;
- приховати важливу інформацію, будь-які суттєві деталі;
- проявити вибіркочну увагу до фактів у відповідності зі своєю позицією;
- супроводити матеріал заголовком, що не відповідає змісту;
- приписати заяви, яких ніхто ніколи не робив;
- опублікувати правдиву інформацію, коли вона втратила свою актуальність;
- неточно цитувати, цитуючи частина фрази або виступу, яка у відриві від контексту набуває іншого, часом протилежного змісту [Цуладзе 1999, с. 14].

Це далеко не повний список способів контрольованої подачі інформації. У будь-якому випадку, мова йде про неповну і необ'єктивну подачу інформації, яка певною мірою розходиться з дійсністю. Такі способи подачі інформації стають особливо актуальними у політичних промовах: наприклад, коли свідомо замовчується позиція опонента або гіперболізуються позитивний ефект власних досягнень.

Всі ці операції з інформацією, пов'язані з частковою або неточною її подачею, спрямовані на те, щоб створити певний емоційний настрій і необхідні психологічні установки у реципієнтів. Тим самим готується ґрунт для прихованого впливу, адже сама інформація «є лише будівельним матеріалом, зовнішньою оболонкою, упаковкою, в яку поміщають справжнє послання маніпулятора до аудиторії» [Рудик 2009, с. 82].

Отже, для нас важливим виявляється той факт, що завдяки ЗМІ здійснюється передача інформації маніпулятивними методами, а інформація виступає як базове поняття, що дозволяє через ряд видозмін (інформація завжди свідомо оброблена) досягти мети.

Таким чином, найважливішою відмінною рисою маніпулятивного впливу є його таємний, прихований від адресата характер. У зв'язку з цим виділяються два рівня в структурі впливу – явний і прихований. Явний рівень виконує функцію «легенди» або «міфу», що маскує справжні наміри маніпулятора. Прихованим рівнем є той, на якому як факт впливу, так і його мета ретельно приховуються від адресата» [Карпчук 2009, с. 118]. Явний рівень виступає лише як маскування, як прикриття маніпулятивного впливу. Він дозволяє поволі нав'язати пасивному адресату думку маніпулятора. Таким чином, діалог між сторонами виявляється неможливим, оскільки виключається рівноправність сторін: маніпулятор займає позицію «зверху» і свідомо обмежує обізнаність аудиторії.

Сам факт того, що маніпуляція співвідноситься з такими поняттями, як брехня і обман, дозволяє судити про складність її виявлення в процесі комунікації. Крім того, «живучість маніпуляцій обумовлена тим, що їх важко виявити і ще важче довести» [Давиденко 2015, с. 178]. Це свідчить не тільки про актуальність і перспективність дослідження маніпулятивного впливу в різних сферах спілкування, а й про необхідність пошуку критеріїв для адекватного аналізу цього феномена.

Отже, ми з'ясували, що розгляд маніпуляції як специфічного виду психологічного впливу передбачає виділення двох сторін даного комунікативного процесу. Одна зі сторін виступає як ініціатор та здійснює маніпуляцію, є її натхненником і активним реалізатором. Ця сторона позначається як джерело маніпулятивного впливу або маніпулятор. Другу сторону, на яку направлений маніпулятивний вплив і яка виступає як об'єкт маніпуляції, позначають як адресат впливу.

Чисто лінгвістичний аналіз мови, який використовується з метою впливу (в тому числі маніпулятивного) на свідомість аудиторії, некоректний і нерезультативний. Головним чином, це пов'язано з тим, що потрібно враховувати і співвідносити не тільки мовні / мовленнєві факти, а й те, що

залишається за рамками тексту. Тому «необхідність звернення до реальної дійсності переводить лінгвістичне питання в іншу площину, ще більш ускладнюючи його рішення» [Kamil 2017, с. 54]. Дослідження мови в руслі її використання під час маніпулятивного впливу «має ґрунтуватися на вивченні прагматичних аспектів спілкування, тобто закономірностей використання мовних засобів суб'єктом у зв'язку з його намірами, цілями, мотивами, ідеологічною позицією, світоглядом» [Solovyova 2014, р. 404].

Відзначимо тут, що в плані вивчення маніпуляції як типу впливу лінгвопрагматика перетинається з теорією мовного впливу [Олещук 2014]. Мовний вплив у широкому сенсі розуміється як «процес комунікації, у вузькому сенсі – мета висловлювання; його результат; основний фактор, що визначає вибір мовних засобів при формуванні висловлення.

Завдання мовного впливу полягає в тому, щоб «змінити поведінку або думку співрозмовника або співрозмовників в необхідному мовцю напрямку» [Solovyova, с. 405]. І. А. Стернін виділяє цілий ряд способів мовного впливу: доказ, переконання, умовляння, навіювання, наказ, прохання, примус. Крім того, він говорить про те, що мовний вплив – це «наука саме про вибір відповідного, адекватного способу мовного впливу на особистість в конкретній комунікативній ситуації, про вміння правильно поєднувати різні способи мовного впливу в залежності від співрозмовника і ситуації спілкування для досягнення найбільшого ефекту» [Стернін 2004, с. 55].

Як вважає О. С. Іссерс, для того, аби мовний вплив був дійсно ефективним, необхідно враховувати такі фактори:

1. Знання про тип комунікативної ситуації і комунікативний контекст;
- 2) Інформацію про можливі «перешкоди» в реалізації задуму і способи їх подолання;
- 3) Вміння здійснювати моніторинг мовних дій і коригування ситуації у вигідному для мовця напрямі [Іссерс 2003, с. 75].

Всі ці фактори, безперечно, відіграють важливу роль і в ситуації маніпулятивного впливу. І. А. Стернін зазначає, що прирівнювати поняття мовного впливу і маніпуляції не можна. При мовному впливі адресат завжди усвідомлює мету адресанта, тоді як маніпуляція – це «вплив на людину з метою спонукати її зробити що-небудь (повідомити інформацію, зробити вчинок, змінити свою поведінку і т. ін.) неусвідомлено або всупереч її власним бажанням» [Стернін 2004, с. 55].

В наш час в рамках лінгвістичних робіт склалося кілька підходів до вивчення маніпулятивного впливу в залежності від типу дискурсу, в якому він здійснюється:

1. Маніпуляція в політичному дискурсі. Тут виділяється два напрямки в розгляді маніпулятивного впливу. При вивченні маніпулятивного впливу в рамках політичного дискурсу наголос робиться на ідеологізацію мови, функцію конструювання (або реконструювання) мовної реальності (багато в чому за допомогою створення міфів).

2. Маніпуляція в рекламному дискурсі. Тут також можна виділити два аспекти проблеми: по-перше, розгляд механізму маніпуляції свідомістю в ході передвиборних політичних кампаній, по-друге, аналіз механізму маніпулятивного впливу на свідомість споживачів в рамках комерційної реклами.

3. Маніпуляція в масово-інформаційному дискурсі. Можна говорити про те, що в умовах української дійсності масово-інформаційний дискурс тісно пов'язаний з політичним (на рівні тематики та проблематики). Найважливішим при цьому виявляється ідеологічний принцип подачі інформації.

4. Маніпуляція в побутовому дискурсі. В даному підході механізм маніпулятивного впливу розглядається на матеріалі даних розмовної мови або текстів художніх творів, які дають уявлення про міжособистісне спілкування. Маніпуляція в рамках цього підходу розглядається як

«комунікативна дія, сенс якої полягає в тому, щоб змусити партнера по спілкуванню зробити те, що хоче співрозмовник, але щоб партнер цього не помітив» [Карпчук 2009, с. 120].

Отже, намічаються 4 основні підходи до вивчення маніпулятивного впливу в рамках лінгвістичних дисциплін. Можна зробити наступний висновок: перші три підходи пов'язані з вивченням маніпуляції суспільною свідомістю (в політичному, рекламному та масово-інформаційному дискурсах), а четвертий – з вивченням маніпуляції в міжособистісній взаємодії (у побутовому дискурсі).

При цьому звернення до розгляду особливостей маніпулятивного впливу в своїх роботах лінгвісти закономірно успадковують все те, що напрацьовано філософами, соціологами, політологами і психологами. Крім того, подібне виділення підходів також дозволяє зробити висновок, що саме такий маніпулятивний вплив можливий тільки в текстах публіцистичного і розмовного стилів.

Природньо, що в лінгвістичних дослідженнях маніпуляція розглядається через призму мови [Жук 2009, с. 58]. Відмітимо, що маніпулятивний вплив припускає «вибір з безлічі мовних засобів опису деякого стану справ саме тих способів опису, які несуть в собі необхідні мовцю-маніпулятору відтінки значення, асоціації, що представляють ситуацію у вигідному для мовця світлі» [Шейгал 2000, с. 43]. Таким чином, для цілісного уявлення про механізм маніпуляції, необхідно враховувати, що для здійснення впливу свідомо і цілеспрямовано використовуються особливості мови і вживання мовних одиниць.

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити наступні висновки:

Політичний дискурс – це особливе явище, яке має особливе соціальне значення в житті суспільства. Будучи складним об'єктом досліджень, які лежать на перетині різних наук – лінгвістики, соціальної психології,

політології – політичний дискурс тісно пов'язаний з аналізом форми, різних завдань і змісту, що вживаються в певних («політичних») ситуаціях.

Під політичним текстом ми маємо на увазі зв'язний, вербально виражений текст (усний чи письмовий) в цілому з соціокультурними, прагматичними, психологічними та іншими аспектами, взятий в подієвому політичному аспекті, що має на увазі собою політичний прийом, який бере участь у взаємодії політичних діячів і виражає механізм їх політичного розуміння.

Політична сфера і мас-медійна комунікація взаємопов'язані. У медіадискурсі представники ЗМІ відіграють роль посередників між масовою аудиторією і політиками. Політичні діячі не завжди спілкуються з аудиторією безпосередньо, частіше це відбувається через засоби масової інформації – радіо, інтернет, телебачення, преса. Тобто ЗМІ – це в деякій мірі тільки технічний засіб, який передає інформацію від політичного діяча.

Проблема взаємодії мови і влади є надзвичайно актуальною в умовах мінливого геополітичного балансу в світі. Своє вираження ця проблема знайшла у політичних текстах електронних ЗМІ, які можуть бути визначені як сукупність усіх мовленнєвих актів у політичних дискусіях, а також правил публічної політики, що оформилися згідно з існуючими традиціями й пройшли перевірку досвідом.

Головна різниця політичного дискурсу від інших видів аргументативних дискурсів (юридичного, академічного, рекламного, побутового, виробничого) полягає в його явно вираженій апелляції до цінностної системи, існуючої в данному суспільстві. Спеціалізованою технікою переконання в політичному дискурсі є пропаганда – засіб маніпулювання свідомістю людей за допомогою мови. Метою аргументації в політичному дискурсі є часткова корекція цінностної системи адресата. Переконання здійснюється через протиставлення, тому велика доля антонімічних за значенням одиниць.

Маніпулятивний вплив припускає, що активність адресата впливу розглядається лише як фактор, який вимагає специфічних методів і засобів впливу для досягнення змін у його психіці і модифікації поведінки в бажаному для маніпулятора напрямку відповідно до його цілей, інтересів і потреб. Маніпулятор з самого початку займає позицію «зверху»: він володіє всією повнотою інформації (отже, має можливість контролювати її подачу), накопичує знання про об'єкт свого впливу (це дозволяє, наприклад, виявити мішені впливу або стереотипи, що склалися) і т. ін.

Безумовно, визначальним для нашого дослідження стає той факт, що маніпуляція пов'язана з певними способами подачі інформації.

Для здійснення маніпулятивного впливу використовуються особливості мовних одиниць різних рівнів і принципи їх вживання відповідно до заданої маніпулятором мети (тому частіше за все мова йде про мовну маніпуляцію).

Маніпуляція визначається нами в роботі як різновид прихованого мовного впливу, спрямованого на досягнення власних цілей суб'єкта впливу, які не збігаються з намірами або суперечать бажанням і інтересам об'єкта впливу, при цьому здійснюється неусвідомлюваний з боку об'єкта контроль над його свідомістю за допомогою перекрученої, необ'єктивної подачі інформації, зафіксованої в тексті.

Отже, під мовним маніпулюванням розуміється використання особливостей мови і принципів її вживання з метою прихованого впливу на адресата в потрібному для мовця напрямку. Іншими словами, коли приховані можливості мови використовуються мовцем для нав'язування певного уявлення про дійсність або ставлення до неї, виклику емоційної реакції, що не збігаються з тими, які адресат міг би сформулювати самостійно, ми говоримо про мовне маніпулювання.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПЕРЕКЛАДУ ЗАСОБІВ МАНІПУЛЮВАННЯ

2.1 Засоби маніпулятивного впливу в сучасному англomовному політичному дискурсі

У політичній комунікативістиці використання мови для прихованого впливу на адресата на користь мовця прийнято називати мовним маніпулюванням [Федоренко 2015, 194]. За нашими спостереженнями, у більшості робіт, присвячених можливостям засобів масової комунікації впливати на суспільну свідомість у політичних цілях зазвичай розглядаються окремі механізми та прийоми впливу на реципієнтів інформації. Спроби ж певним чином систематизувати численні методи мовного впливу адресата зустрічаються значно рідше.

Разом з тим, на наш погляд, комплексний підхід до аналізу поширених сьогодні способів впливу на аудиторію важливий не тільки в теоретичному плані, а й має суто практичне значення.

Так, говорячи про можливості маніпуляції суспільною свідомістю в політичному медіадискурсі, найчастіше вчені використовують такі категорії, як комунікативна стратегія, комунікативна тактика та комунікативний прийом.

Під комунікативною стратегією розуміємо заздалегідь визначену мету комунікації, для реалізації якої необхідна зміна або формування (якщо вона була відсутня раніше) думки адресата щодо певної події [Колісник 2018]. При цьому важливо відзначити, що, як правило, ця стратегія здійснюється за

допомогою цілого комплексу мовних актів і знаходить своє втілення у конкретних тактиках.

Комунікативну тактику, у свою чергу, можна визначити як комплекс мовних актів, об'єднаний набором специфічних показників і реалізується з допомогою сукупності прийомів [Самойлова, Подвойська 2016, с. 236]. Відповідно комунікативний прийом — це конкретний, досить відокремлений спосіб впливу на адресата, що передбачає використання окремих лінгвістичних чи екстралінгвістичних засобів.

Необхідно зауважити, що, оперуючи цими поняттями, вітчизняні дослідники-лінгвісти та фахівці в галузі політичної комунікативістики вже робили спроби певним чином упорядкувати відомі на сьогоднішній день способи маніпуляційного впливу. Нарешті, А. Сковородніков і Г. Копніна поділяють велику кількість тактик, що реалізують маніпулятивну стратегію, на дві групи: [Сковородніков, Копніна 2012, 36]. Тактики, які реалізують маніпулятивну стратегію, можна поділити на легко- і важкорозпізнавані, а в основу розмежування кладуться різні параметри — характер самої маніпуляції, які використовуються для цього засоби, складність розпізнавання і т.д..

Отже, на наш погляд, все різноманіття методів інформаційно-комунікаційного впливу умовно може бути поділено на три відносно самостійні рівні: мікро-, мезо- та макрорівень. Підставою для такого поділу пропонуємо вважати масштаб того чи іншого способу дії.

З такої точки зору до мікрорівня нам вважається логічним віднести використання таких засобів:

- метафори;
- синоніми;
- евфемізми та дисфемізми;
- штампи чи універсальні істини;
- вживання абстрактних денотативно вільних слів.

Зазначені технології об'єднує те, що вони, за рідкісним винятком, реалізуються у межах одного чи кількох слів. На нашу думку, саме подібна «точковість» механізмів мікрорівня робить їх у порівнянні з більшістю інших методів маніпуляційного впливу особливо важкорозпізнюваними: сприймаючи їх, адресат мимоволі потрапляє під вплив авторської маніпуляції.

Якщо ж говорити про тріаду термінів (прийом – тактика – стратегія), то очевидно, що вони є складовими мовної маніпуляції, і швидше за все, потрапляють під визначення комунікативного прийому.

Значно більш технологічно насиченим є мезорівень. У його рамках нам видається можливим виділити два блоки маніпулятивних прийомів. Перший умовно може бути названий «логічним». Його становлять прийоми, з якими здійснюється вплив на читача у необхідному автору напрямі, зокрема такі:

- підміна аргументу чи його відсутність у принципі;
- спрощення або примітивізація інформації;
- перенесення смислового акценту;
- використання великої кількості цифр, статистики чи даних соціологічних опитувань;
- публікація точок зору експертів, «лідерів думок» та «людей із народу»;
- проведення вигідних автору аналогій;
- обговорення чуток;
- використання стереотипів та міфів;
- застосування суб'єктивної модальності;
- прояви агресії.

Другий блок технологій мезорівня умовно може бути визначений як «емоційний». Сюди ми віднесли використання автором:

- різних варіантів повторів (анадиплосису, епіфори, анафори тощо) та паралельних конструкцій;

- елементів гумору – від тонкої іронії до сарказму та відвертого висміювання;
- фразеологізмів;
- афоризмів;
- прислів'їв та приказок;
- градації;
- невербальних способів впливу – елементів креолізованого тексту (фотографій, ілюстрацій, карикатур тощо).

Вважаємо, що різниця властивостей масової свідомості, куди націлене використання прийомів «логічного» і «емоційного» блоків мезорівня, дає певні підстави, які дозволяють вважати ці блоки (як сукупності конкретних прийомів) окремими тактиками мовного впливу. При цьому виділення в рамках цього варіанта систематизації «логічної» та «емоційної» тактик не виключає можливості наявності інших різновидів комунікаційних тактик.

Змістовне наповнення конкретної тактики повністю залежить від комунікаційних намірів або стратегії автора повідомлень [Зайцева 2012, с. 101]. Тому виділені тут два різновиди, швидше за все, слід розглядати лише як окремі приклади. На наш погляд, на відміну від прийомів мікрорівня, мезотехнології, як правило, мають більший «радіус дії», є більш ефективними, але в той же час і легше розпізнаються, а отже, існує велика ймовірність того, що репіцієнт ідентифікує механізми, що застосовуються до нього.

Нарешті, до прийомів макрорівня ми вважаємо за потрібне віднести найбільш масштабні важелі маніпуляційного впливу на аудиторію. Найпоширеніший подібний механізм – це відбір інформації для висвітлення або, інакше кажучи, формування медійного порядку денного [Козак 2012]. Публікуючи лише ті факти, які сприяють реалізації комунікаційної мети, що стоїть перед ним (або ж, навпаки, ігноруючи факти, що перешкоджають цьому), творець тексту тим самим впливає на свою аудиторію. Ризикнемо

припустити, що за своїм масштабом та потенціалом впливу на аудиторію встановлення інформаційного порядку денного цілком може вважатися навіть не тактикою, а самостійною стратегією процесу комунікації.

Отже, розробивши запропонований варіант систематизації, ми припускаємо, що зі збільшенням масштабу комунікаційних прийомів, тактик та стратегій їх характер поступово стає все більш політичним. Інакше кажучи, що вищий рівень, то більше в ньому політичної складової і менше — лінгвістичної. Розбиваючи способи мовного маніпулювання на рівні, ми також припустили, що зі збільшенням політичного потенціалу конкретних технологій зростає ефективність їх впливу на аудиторію, але разом з цим збільшується і ймовірність їхнього розпізнавання адресатом комунікаційного повідомлення, що транслюється.

Окрім того, багато авторів розглядають маніпуляцію на різних мовних рівнях: фонографічному, лексичному та граматичному.

На фонографічному рівні мовна маніпуляція здійснюється за допомогою особливого звукового та графічного оформлення повідомлення. Фонетичні засоби (інтонація, тембр, паузи) використовуються, головним чином, у мовленні [Кондратенко 2007, с. 78]. Деякі інструменти фонографічного рівня характерні для усного та писемного мовлення: алітерація, римізація та ритмізація. Інші інструменти мовної маніпуляції на фонографічному рівні не мають аналогів на письмі. Однак деякі з таких засобів (інтонація, регістр голосу, темп промови та паузація) можна компенсувати за допомогою графічних засобів: пунктуація, метаграфічні засоби (підкреслення, виділення шрифтом, великі літери).

Дуже часто маніпуляції, які проявляються на фонетичному мовному рівні, зустрічаємо у риториці Дональда Трампа:

1) *And he wants to close down the... → He will shut it down again ↑. He will destroy this country ↑* [CNN 2020].

І він хоче закрити... → Він знову все закрие ↑. Він знищить цю країну ↑.

Ці слова Дональда Трампа були адресовані його опоненту Джозефу Байдену під час передвиборних дебатів, які відбулися між Д. Трампом та Дж. Байденом у вересні 2020 р. Висловлюючи прямі звинувачення на адресу Байдена, Дональд Трамп використовує різко висхідний тон, в якому простежується надрична інтонація. Розцінюємо це як маніпулятивний прийом, метою якого є вплив на аудиторію – схвильований тон повинен свідчити про щире зацікавлення Трампа у добробуті країни.

2) *A lot of people, between drugs \ and alcohol \ and depression \ →, when you start shutting it down ↓, you take a look at what's happening at some of your Democrat-run states where they have these tough shutdowns↓* [The Independent 2020].

Багато людей знаходяться між наркотиками, \ алкоголем \ і депресією \ →, подивіться на те, що відбувається в деяких з ваших демократичних штатів, де вже є ці жорсткі заходи ↓.

Змінюючи тактику прямого нападу на акцентування некомпетентності Дж. Байдена, Д. Трамп змінює різко висхідний тон на рівний і низхідний. До фонетичних засобів передачі агресивних емоцій у виступі Д. Трампа можна віднести акцентування на риторично значущих словах – *drug, alcohol i depression*, які мають різко негативну конотацію.

Фонетичний рівень є середовищем реалізації мовної агресії, що виражається за допомогою лексико-фонетичних засобів мови, що підтверджує гіпотезу дослідження. Використовуючи такі тактики, як вихваляння себе, прямий напад, підкреслення некомпетентності опонента, Дональд Трамп в рамках дебатів вдається головним чином до висхідної інтонації, яка в деяких випадках пертинається із схвильованим тоном, що має певний маніпулятивний ефект.

Розглядаючи в контексті маніпулятивного впливу наступний мовний рівень – лексичний, слід зазначити, що лексичні засоби мовної маніпуляції є найпоширенішими. Представимо найбільш вживані з них:

1. Синоніми. Синоніми експлікують зусилля мовця, пов'язані з пошуком адекватних задуму та ситуації лексичних засобів, виявляють мовні уподобання автора дискурсу, що дозволяє дати виразний сигнал адресованості.

2. Антоніми. Однією з найважливіших функцій антонімів у тексті є експресивна функція, яка полягає у посиленні виразності мови.

3. Конверсиви. Конверсиви – це мовні одиниці, які виражають зворотні відносини: називаючи одне й те саме явище, вони показують його з різних сторін.

4. «Слова-амеби» чи «прозорі» слова. Слова з гранично широкою семантикою. Вони означають абстрактне поняття і можуть вживатись практично в довільному контексті. Позначають абстрактне поняття, яке має конкретного змісту.

5. Неологізми. Передають більш точне значення або, навпаки, маскують його, наближаючись до слів-амеб, але у будь-якому випадку вони завжди приковують увагу читача.

6. Конотація, що сприяє маніпуляції:

А) Оцінна (винесення оцінки без прямого прояву);

Б) Емотивна (апеляція до емоцій адресата);

В) Експресивна (передача сенсу зі збільшеною інтенсивністю, висловлюючи внутрішній стан мовця);

Г) Стилістична (лексичні одиниці, значення яких доповнено стилістичною складовою, створюють ефект іронії, сарказму, підвищують експресивність тексту, створюють стилістичний контраст;

Д) Ідеологічна (відображає певні політичні, ідейні, соціальні, економічні уявлення) [Льницька 2010, с. 115].

7. Евфемізми. Лексичні одиниці, що допомагають завуалювати та пом'якшити певні меседжі, обійти гострі кути.. Метою політичних евфемізмів є замовчування та введення в оману [Литовченко 2005, 11]

8. **Дисфемізми.** Пейоративне позначення нейтрального поняття з метою надання йому негативного смислового навантаження або просто посилення експресивності власної мови.

9. **Варваризми.** Іншомовне або створене за іншомовним зразком слово чи зворот, що не стали загальноживаними. Часто слугують засобом створення комічного ефекту, висміювання зловживань іншомовними словами

10. **Перифрази та уточнення.** Використовуються з метою виділити певний аспект багатогранного явища (особи, предмета, ситуації), сконцентрувати увагу на одній його рисі.

11. **Метафора.** Метафоричні висловлювання можуть активувати інформацію, яка безпосередньо належить до теми комунікації і цим впливати на ставлення до теми мовного повідомлення.

12. **Різні форми адресації.** Звернення до аудиторії як прийом демагогії особливо використання займенника «солідарності» «ми».

13. **Софістичизми.** Складна, незвична аудиторії лексика.

14. **Засоби організації аргументації.** Реалізація стратегій створення легітимності, достовірності, довіри, привернення уваги.

Розглянемо застосування найпродуктивніших лексичних засобів маніпуляції у політичному дискурсі на конкретних прикладах.

Синоніми

В політичному дискурсі використання синонімічного ряду має значний маніпулятивний ефект:

*“So we need numbers overwhelming, so Trump can't **sneak** or **steal** his way to victory”* [The Guardian 2020].

У цьому прикладі Гілларі Клінтон у своїй передвиборчій агітаційній промові закликає електорат обов'язково йти на вибори і, пояснюючи, що за пасивного ставлення людей до виборів може статися протиправна дія, використовує синоніми *sneak* та *steal* для підвищення негативного емоційного ставлення щодо сумнівності результатів виборів.

“Russia respects the *sovereignty, independence and territorial integrity* of its neighbours only as long as their geopolitical choices align with Moscow’s interests” [The Guardian 2017].

Маніпуляція здійснюється за допомогою слів *sovereignty, independence і territorial integrity*, які у даному випадку є контекстуальними синонімами і створюють ефект градації. Таким чином відбувається наростання смислової та емоційної значущості слів, посилюється емоційна промовистість фрази, і автор імпліцитно доносить думку про те, що Росія насправді не поважає нічого з вищезазначеного.

Антоніми

“This is a great nation. We are good people. And over the centuries, through storm and strife, in *peace* and in *war*, we’ve come so far. But we still have far to go...” [BBC 2021].

У цьому прикладі ми можемо помітити, як Джозеф Байден використовує антоніми *peace – war*, показуючи тим самим, що буде вірний своїй країні не тільки у добрі часи, а і у складних обставинах.

У наступному прикладі Барак Обама емоційно посилює свою думку, коли за допомогою антонімів наголошує, що країні потрібно згуртуватися, а не ворогувати. Таке емоційне посилення, базоване на опозиції *united – divided*, сприяє реалізації маніпулятивного впливу.

“That when it comes to our foreign policy, that it is the *United States of America*, not the *divided States of America*...” [The Washington Post 2016].

Конверсиви

Конверсив – це лексико-семантичний засіб, який дозволяє подивитись на ситуацію під необхідним кутом:

“Hillary is so corrupt, she *got kicked off* the Watergate Commission” [CNN 2016].

Використовуючи дієслово *kick off* в значенні *виганяти* в пасивному стані, що знеособлює дію, залишає виконавця дії неназваним. Дональд Трамп

викриває

Гіллари Клінтон у корупції, яка стала причиною її звільнення з Уотергейтського комітету, тим самим показуючи її «негідність» бути президентом Сполучених Штатів Америки і не зміщуючи акцент на людину, яка власне усунула Гіллари Клінтон з посади, у чому немає ніякої потреби.

Також проілюструємо застосування конверсії на прикладі нещодавніх заголовків у ЗМІ з приводу зустрічі Президента України Володимира Зеленського з Прем'єр-Міністром Великої Британії Ріши Сунаком з двох різних джерел:

“Ukraine war: Rishi Sunak visits President Zelensky in Kyiv as he pledges £50m in aid” [BBC 2022].

“Ukraine's Zelensky meets with UK PM Sunak in Kyiv” [The Jerusalem Post 2022].

Бачимо, що конверсія допомагає виразити значення пріоритетності у висловлюванні, розставити потрібні акценти, тобто механізм конверсійного перетворення заснований на зведенні одного з фігурантів у вищий комунікативний ранг.

Слова-амеби

У тексті вони виконують роль підсилювачів значення, і, пронизуючи полотно зв'язного тексту, створюють певну атмосферу промов. Водночас ці слова повністю або принаймні частково втрачають своє значення і мають «амебоподібний» стан. Так, прикметник *global*, що часто використовував у своїх промовах колишній Прем'єр-Міністр Великої Британії Тоні Блер, допомагає створити ілюзію масштабності того, що відбувається:

1) *“We need to construct a **global** alliance for these **global** values; and act through it”* [BBC 2006].

Насправді, *global* зустрічається практично у всіх виступах політика і є визначенням до всіх значимих понять, більшість з яких, при цьому, є словами-амебами:

2) “*The roots of **global** terrorism and extremism indeed deep*” [BBC 2006].

Challenge – ще одне поняття, що потрапляє до класу амеб:

3) “*Such people are broad-minded: they thrive on curiosity about the next idea; they welcome the **challenge** of an open world*” [BBC 2007].

4) “*Despite multiple **challenges** we face in the world today, I am optimistic*” [BBC 2007].

Challenge найчастіше використовується в першому своєму значенні – «випробування». Тим не менш, про яке саме випробування йдеться мова – не уточнюється, та й саме слово використовується так часто і так широко, що вловити його конкретне значення фактично неможливо.

Аморфні поняття легко входять у побут і применшують багатство мови.

Вони є потужним засобом впливу на суспільну свідомість, і їх все важче диференціювати у мові. Багато в чому завдяки використанню даного засобу маніпулювання, адресантам вдається заволодіти аудиторією та переконати її у правоті своїх доказів

Неологізми

Найчастіше поява у політичному лексиконі нових слів буває пов'язана з виникненням у носіїв мови нових асоціацій, які, у свою чергу, йдуть за подіями, що розгортаються на міжнародній арені [Тупикова 2015, с. 295]. Таким чином політичні інститути впливають на оцінку отриманої інформації, на суспільну свідомість, інтерпретацію інформації та на характер реакції у відповідь реципієнтів.

Представляє інтерес неологізм *to putinize*, яке вживається у значенні бути прихильником політики Володимира Путіна:

1) “*The Sussmann prosecution was in fact a clever effort to **de-Putinize** Trump, by suggesting that he and his successful presidential campaign were the victims of a nefarious Democratic conspiracy to tar it with false and unmerited allegations of Russian assistance*” [The Washington Post 2022].

Або ж «викорінювати будь-яку опозицію всіма доступними засобами»:

2) “*Having Putinized Russia, it is demonizing Russia itself and thereby spreading and intensifying the new Cold War*” [The Nation 2016].

В цілому, способів утворення нових слів у системі сучасної англійської мови досить багато: афіксація, словоскладання, конверсія, скорочення, зворотне словотворення, зрощення, постпозитивація, звуконаслідування, повтор, чергування звуків, перенесення наголосу в слові, аббревіація, поєднання із запозиченою лексикою, переосмислення існуючих значень. Існує досить багато прикладів неологізмів з відсилкою до певного політичного діяча: *putinize, Putin off, Putinium, Putinism, Obama bandwagon, Obamabilia, Barackaholic, Baracknophobia obama-apologist, Merkel Effect, merkelicious, Bushism*.

Проаналізувавши вищенаведені приклади, не можна не помітити, що у формуванні ідеологічних неологізмів важливу роль відіграє іронічний компонент, що надає тій чи іншій одиниці яскраве емоційне забарвлення.

Конотації, що сприяють маніпуляції

Цікаво спостерігати, як одні і ті ж самі політичні події можуть сприйматися як такі, що є позитивними і негативними одночасно. Доречним прикладом тут буде ситуація, що розгорнулася навколо Брекзиту у 2016 році. Якщо для Девіда Кемерона та його прихильників світле майбутнє Великобританії пов'язано з ЄС, а Брекзит бачиться як катастрофа, то прем'єр-міністр Борис Джонсон у своєму виступі наголошує, що ЄС сприймається ним і його прихильниками як *jail, jailer – в'язниця, тюремник*. Так, 6 березня 2016 р. в ефірі недільного ранкового ток-шоу Ендрю Марра, що транслюється на ВВС, Борис Джонсон, будучи мером Лондона, порівняв ЄС із в'язницею, в якій «*тюремник випадково залишив двері відчиненими*», а референдум, призначений на 23 червня 2016 р., назвав «*унікальною можливістю, єдиним шансом вибратися з цієї в'язниці*»:

“Being in the EU is like being in a jail. This is like the jailer has accidentally left the door of the jail open and people can see the sunlit land beyond. It is a once in a lifetime opportunity that will not come again” [The Independent 2016].

Як видно, ці метафоричні вирази *like being in a jail, jailer has left the door of the jail open* мають негативну конотацію і надають повідомленню тоді ще мера Лондона виразність, яскравість і наочність, допомагають створити образ ЄС-в'язниці, пояснюючи взаємозв'язок між ЄС та його недоліками, що приписуються прихильниками Брексіту. Адресатом виступає народ Великобританії, а ці висловлювання сприяють порівнянню ЄС із місцем позбавлення волі та тотального контролю.

Евфемізми

Евфемізми використовуються з метою приховати, затушувати, завуалювати явища, що мають в суспільній свідомості негативну оцінку. Так евфемізми перетворюються на засіб маніпуляції реципієнтом, який зазвичай не розпізнає їх у контексті.

Промови політичних діячів, звернені на інтерес виборців, завжди містять прийоми евфемізації [Ончуленко 2011]. Чим вище позицію займає або хоче зайняти політик, тим частіше він намагається приховати неприємні та неприйнятні факти та наголосити на благополуччі та процвітанні народу.

Зокрема, одним із таких політичних діячів є колишній президент США Барак Обама, тексти промов якого є типовим прикладом використання політичних евфемізмів у сучасній лінгвістиці. Він намагається показати рівність людей як з точки зору расової, так і з точки зору гендерної приналежності, статусу в суспільстві або фінансового стану.

У промові з приводу перемоги на президентських виборах у 2012 році Обама зазначає:

*“It doesn't matter whether you're black or white or **Hispanic** or Asian or **Native American** or young or old or rich or poor, abled, **disabled**, gay or straight”* [BBC 2012].

Політичні евфемізми *Native American, Hispanic, disabled* виключають етнічну дискримінацію та ейблізм. Ці мовні одиниці є узуальними та універсальними евфемізмами, які виконують кооперуючу функцію. Застосовуючи ці мовні одиниці, президент США підкреслює багатонаціональність держави та рівність усіх без винятку її громадян, що створює образ толерантного, демократичного голови держави.

Дисфемізми

Вживання дисфемізму в тексті апіорі робить агресивніше, надаючи їй експресивність, і – так чи інакше – надає певне (запрограмований) емоційний вплив на слухача чи читача. У науці наголошується, що стратегія дискредитації опонента (тактики створення негативного образу опонента, протиставлення) є найбільш частотною у сучасному політичному дискурсі.

*In a break during the hearing, chairman Adam Schiff called the president's tweets about Ms Yovanovitch an effort to “chill” her and other witnesses who might come forward. He told reporters the ambassador had been “**smeared**” and “recalled for no reason”, and was now experiencing “witness intimidation in real-time by the president of United States”. Ken Starr, who served as special prosecutor during the impeachment of President Bill Clinton, said on Fox News that Mr Trump's comments showed “**extraordinarily poor judgement**”* [BBC 2019].

У перерві між слуханнями з імпічменту голова Адам Шифф назвав повідомлення президента в Твіттері про місис Йованович спробою «охолодити» її запал та інших свідків, які могли дати більше свідчень. Він сказав репортерам, що посол була облита брудом і відкликана з посади «без видимих причин», а зараз переживає «заякування свідка в реальному часі з боку президента США». Кен Старр, який виступає старшим обвинувачем під

час імпічменту Президента Білла Клінтона, на каналі Fox News назвав коментарі м-ра Трампа «надзвичайно поганим судженням».

У наведеному прикладі використані слова-дисфемізми *smear* (брудити, бруднити, забруднювати), *intimidation* (залякування), що мають безумовно негативну конотацію, про яку у наступних реченнях також наведено евфемістичне словосполучення *extraordinarily poor judgement* (дуже погане судження).

Перифраз

Labour might now have more success with Dave the chameleon than they did when it was first broadcast [The Guardian, November 2013].

Антропонімічний перифраз *Dave the chameleon* використаний на заміну імені Девіда Камерона, колишнього прем'єр-міністра Сполученого Королівства. *Dave the chameleon* (Дейв – хамелеон) – герой мультфільму, створеного лейбористською партією під час передвиборчої кампанії 2006 р. Автори мультиплікаційного фільму мали на меті показати лідера правлячої партії безпринципною людиною, яка не має переконань. Одиниця вторинної номінації *Dave the chameleon* увійшла до загального вжитку англomовному світі і завжди асоціюється з Девідом Камероном та сприяє створенню негативного образу політика у свідомості середньостатистичного представника західної культури. Метафоричне перенесення якостей тварини, відомої своєю здатністю змінювати забарвлення, закріплює за Д. Камероном подібні якості: безпринципність, зміна своєї позиції для політичної кон'юнктури.

Частина перифраз, що вживаються в сучасному англomовному політичному дискурсі, мають казуальний характер – мало ймовірно їхнє подальше входження до лексичного складу мови як стійких одиниць вторинної номінації.

Як приклад розглянемо речення з канадського новинного порталу Yahoo.ca:

The show put up pictures of other famous Americans who promised to leave if their country elects the Mexican-wall-building, import-tax-threatening, muslimtravel-banning celebrity [Yahoo.ca 2016].

Перифраз *Mexican-wall-building, import-tax-threatening, muslim-travel-banning celebrity* використана для заміни імені Дональда Трампа, колишнього президента Сполучених Штатів Америки, відомого своїми одіозними висловлюваннями. Ця одиниця вторинної номінації не тільки допомагає авторам донести суперечливі ідеї політика до реципієнтів, а й висловлює іронічне ставлення великої частини населення до Дональда Трампа, не називаючи його імені. Це одиничний випадок вживання цієї перифрази: незважаючи на миттєву впізнаваність денотату, дана вторинна номінація не має великих шансів стати стійкою лексичною одиницею.

Метафори

Метафора займає центральне становище серед усіх персуазивних прийомів, оскільки саме метафора може викликати зрушення в концептуальній системі. Метафори належать до найважливіших засобів розуміння і відіграють центральну роль у конструюванні соціальної та політичної реальності. Для формування «потрібної» реальності учасники політичного дискурсу часто вдаються саме до метафор:

Today, the terrorist threat has metastasized well beyond Afghanistan: al Shabaab in Somalia, al Qaeda in the Arabian Peninsula, alNusra in Syria, ISIS attempting to create a caliphate в Syria and Iraq and and establishing affiliates in multiple countries in Africa and Asia [The White House 2021].

Метафора *threat has metastasized* використовується для того, щоб порівняти стрімке поширення тероризму зі швидкістю розвитку ракової пухлини, тим самим у адресата формується відчуття небезпеки та негативного ставлення до теми тероризму. В даному випадку метафора виконує функцію забезпечення розуміння, що полягає в тому, що здійснюється розуміння однієї речі в термінах іншої. Розуміння загрози

розповсюдження тероризму реалізується за допомогою медичного терміну до метастазування. Дієслово має негативну конотацію і несе негативне семантичне навантаження пов'язане зі смертю. Дієслово *to metastasize* використовується для порівняння тероризму із хворобою, яка неминуче веде до смерті. Ця метафора використовується для переконання адресата в тому, що тероризм повсюдно поширився у всьому світі і необхідно вживати комплексних заходів щодо його викорінення всіма можливими засобами.

Таким чином, у поданому фрагменті метафора виконує також когнітивну функцію, або функцію отримання нового знання, яка полягає в тому, що тероризм постає перед масовою аудиторією як ракова пухлина.

На граматичному рівні інструменти маніпуляції можуть бути наступними: вибір граматичної форми, еліптична мова, фігури мови, особливості комунікативних типів речень та ін. Морфологічні засоби можуть бути представлені використанням пасивного стану замість активного, аби уникнути акцентування уваги на «відповідальній» особі. Вибір граматичної форми здатний актуалізувати дію (the Present tense замість the Past tense), допомагає надати динамізм і емоційність (continuous forms), висловити ставлення до можливості, бажаності, необхідності певної події (Subjunctive Mood). Крім того, найважливішу роль відіграють також дейктичні засоби. Розглянемо найвживаніші засоби маніпуляційного впливу на конкретних прикладах:

Пасивні конструкції

Пасивний стан виводить із центру уваги учасників ситуації, тим самим зменшуючи відповідальність за дії. При використанні цього прийому на перший план виходить сама подія, а відповідальність за неї начебто ніхто і не несе.

Приклад явного виведення учасників ситуації з використанням пасивного стану Дональдом Трампом:

“Crumbling infrastructure will be replaced...Our military will be given the resources” [CNN 2017].

Таким чином, не зрозуміло, хто виконуватиме дані обіцянки.

У наступному прикладі Гіллари Клінтон ускладнює речення пасивною конструкцією, перетворюючи їх на складні, досить важкі для сприйняття одиниці:

*All human beings **are born** free and equal in dignity and rights. And with the declaration, **it was made** clear that rights **are not conferred** by government; they are the birthright of all people by government* [The Washington Post 2016].

У даному випадку, з погляду гендерної лінгвістики ця відмінність на граматичному рівні обумовлена різними комунікативними інтенціями при досягненні одного комунікативного завдання – вплив на виборців.

Діалогізація

Принцип діалогізації окреслюється як принцип організації промови в особистісно орієнтованому спілкуванні, оскільки адресат сприймається, передусім, як партнер у взаємодії, і це вимагає використання спеціальних стилістичних засобів. Діалогізація спрямована на зниження офіційності спілкування та створення атмосфери невимушеності за допомогою певних засобів та лексики, що досить часто використовує Дональд Трамп:

1) ***You know**, all of a sudden they think I'm going to be running for office, **let's say*** [CNN 2019].

2) *As you probably know, I did many many speeches that last four-week period* [CNN 2019].

Повтори

“Hillary is so corrupt, she got kicked off the Watergate Commission. How corrupt do you have to be to get kicked off the Watergate Commission? Pretty corrupt” [The Independent 2016].

На граматичному рівні, Дональд Трамп відточено користується технікою використання паралельних конструкцій, посилюючи значущість своїх слів:

“I’m going to do great with the Hispanics. I’m going to do great with virtually every group. The reason is I’m going to bring jobs back. I’m going to get Apple to start making their computers and their iPhones on our land, not in China. How does it help us when they make it in China?” [The Forbes 2016].

Такою ж технікою користується і його опонентка Гіллари Клінтон :

“For the successful and the struggling. For the innovators and inventors. For those breaking barriers in technology and discovering cures for diseases. For the factory workers and food servers who stand on their feet all day. For the nurses who work the night shift” [BBC 2016].

Риторичні питання

Риторичне питання дуже активне в сучасному політичному дискурсі, що відображає загальну тенденцію до його діалогічності. Риторичні питання – один із головних інструментів дискредитації свого опонента в політичному Інтернет-дискурсі Дональда Трампа:

The Republican Governor of Georgia refuses to do signature verification, which would give us an easy win. What’s wrong with this guy? What is he hiding?”; I will easily & quickly win Georgia if Governor @BrianKempGA or the Secretary of State permit a simple signature verification. Has not been done and will show large scale discrepancies. Why are these two «Republicans” saying no? If we win Georgia, everything else falls in place! [Twitter 2020].

У цих твітах Дональд Трамп звертається до губернатора штату Джорджія, Брайана Кемпа, заявляючи, що той відмовляється проводити перевірку підписів, тим самим перешкоджаючи Трампу довести нелегітимність результатів виборів. Дональд Трамп вдається до використання риторичних питань *“What's wrong with this guy?”*, *“What is he hiding?”*, *“Why are these two “Republicans” saying no?”* для висловлення зневаги до губернатора та додаткового наголошення, що йому є, що приховувати. Таким чином Дональд Трамп вкладає у свідомість читачів зерно сумніву про чесність губернатора та завойовує собі дедалі більше шанувальників.

Маніпуляція також здійснюється за допомогою синтаксичних засобів: еліптичні та паралельні конструкції, інверсія та відокремлення. З чотирьох комунікативних типів речень, окрім оповідальних, у політичному дискурсі ЗМІ часто використовуються запитання.

Таким чином, мовна маніпуляція на граматичному рівні використовує як можливості морфологічних категорій та форм, так і синтаксичних конструкцій та категорій.

2.2 Особливості відтворення засобів маніпулятивного впливу у перекладі текстів політичного дискурсу

2.2.1 Відтворення у перекладі лексичних засобів реалізації маніпулятивного впливу.

Мовне маніпулювання використовує різні прийоми, які виявляються на всіх рівнях мови. Однак основною частиною ресурсів мовного маніпулювання є лексичні засоби, найпродуктивніші види яких вже були згадані. До лексичних засобів належать, зокрема, конверсиви – слова, що описують одну й ту ж саму ситуацію з різних точок зору. Вибір

одного з конверсивів дозволяє зацитувати увагу на одній зі сторін, тобто, розставити логічний наголос.

1) *“In what became known as the Jasmine Revolution, a sudden and explosive wave of street protests **ousted** the authoritarian president, Zine el-Abidine Ben Ali, who had ruled with an iron hand for 23 years”* [The New York Times 2011].

*Це стало відомим як «жасмінова революція», тобто, раптова і нестримна хвиля вуличних протестів, які **усунули** авторитарного президента Зін ель-Абідін Бен Алі, який 23 роки правив країною своєю залізною рукою..*

2) *“Republican Bob Brown **was beaten** by a political Newcomer Democrat Brian Schweitzer”* [CNN 2004].

*Республіканець Боб Браун був **ганебно переможений** політиком-початківцем, демократом Браяном Швайццером.*

У першому прикладі використовується дієслово *to oust*, що означає *виганяти; витіснити; усунути*, тобто, ситуація описана з погляду переможця. У другому прикладі вжито *to be beaten* – дослівно *бути побитим*, але застосовується контекстуальний переклад зі збереженням експресії – *бути ганебно переможеним*. Тут події представлені з позиції того, хто програв.

Іншим лексичним засобом маніпулювання є номіналізація, тобто, утворення абстрактного іменника від дієслова.

*“It is not a secret that Arab immigrants suffer **insult and abuse**”* [Reuters 2011].

*Не секрет, що арабські іммігранти зазнають **принижень і жорстокого поводження**.*

Використання іменників замість дієслів дозволяє відвернути увагу від суб'єкта дії, а також сконцентрувати читача не на дії, а на її результаті. При перекладі доцільно також передавати подібні конструкції аналогічними

віддієслівними іменниками – у нашому випадку це *приниження* та *жорстоке поводження*.

Метафори також часто використовуються у політичних промовах. Вони надають сказаному образність і виразність, дозволяють досягти більшої ефективності при маніпулюванні, а також несуть більший ступінь експресивності. При перекладі метафор перекладачі намагаються зберегти образність висловлювання.

1) “*Britain did not turn a blind eye to the shutdown of democracy and the encroachment on human rights in our country*” [The Guardian 2010].

Великобританія не заплющувала очі на загибель демократії та зазіхання на права людини в нашій країні.

У цьому прикладі у перекладі збереглася образність метафори, яку передали дослівно. Для цього в українській мові було підібрано найближчий еквівалент, здатний передати ставлення автора до того, що відбувається.

2) “*For how long can Vladimir Putin retain his grip on power in Russia?*” [Reuters 2020].

Як довго зможе Володимир Путін утримувати свою владу у Росії?

У тексті оригіналу зустрічається метафоричний вираз *retain grip on power*, який можна передати найближче до контексту як *триматися за владу мертвою хваткою*. Однак необхідно з обережністю ставитись до експресивності цього виразу, враховуючи велику свободу та дозволеність англomовної преси, що допускає відповідно більшу оціночність. Тому при перекладі було використано більш нейтральну конструкцію.

Нерідко для створення більш яскравого образу в текстах політичного дискурсу, використовуються також порівняння.

“*Bombing to end jihadism is like smoking to end lung cancer - a cure that worsens the disease*” [BBC 2013].

Влаштувати бомбардування, щоб зупинити джихад, - все одно, що

почати курити, щоб позбавитися раку легенів. Це ліки, які посилюють хворобу.

У наведеному прикладі обране автором порівняння перекладається буквально без спотворення сенсу і неправильного розуміння чи неоднозначності. Тим повною мірою зберігається вкладений автором зміст. У той же час, у перекладі застосовується прийом членування речення (або парцеляції) задля додання експресивності другій частині речення за рахунок відокремлення її у самостійну предикативну структуру і, відповідно, більшого інтонаційного виділення.

Використання слів з експресивною та оцінною конотацією дозволяє значною мірою впливати на думку читача. Підбираючи слова з певним емоційним забарвленням, автор створює відповідний образ описуваного ним. Так чи інакше у свідомості читачів відкладеться саме цей образ.

1) “*Britain didn’t justify hopes of the **authoritarian leadership** emerging at the time in Russia*” [The Guardian 2010].

*Великобританія не виправдовувала надії **авторитарного уряду**, що виник у той час у Росії.*

У цьому прикладі автор, характеризуючи правління Росії, навмисно використовує прикметник з негативною конотацією *authoritarian leadership* - *авторитарне правління* для критики російського уряду. Таким прийом є прикладом використання конотативів. При перекладі лексичної одиниці *leadership* застосували контекстуальний переклад і переклали її як *уряд*, що автор і має на увазі.

Під час перекладу було збережено оціночність оригіналу та обрано відповідний еквівалент. Це дозволяє передати закладений автором зміст, не спотворивши норми публіцистичного стилю.

2) “*From ex-president Vladimir Putin we heard **barbed attacks and sharp reproaches***” [The Guardian 2010].

Від колишнього президента Володимира Путіна ми чули ущипливі нападки і різкі закиди».

Використання висловів із негативною конотацією *barbed attacks* – ущипливі нападки, *sharp reproaches* – різкі закиди створює негативний образ президента Росії і формує ставлення до нього як до агресора. При перекладі вдалося зберегти образність та експресію оригіналу, не вийшовши за межі особливостей публіцистичного стилю.

Полісемія та омонімія також є невід'ємними особливостями текстів політичного дискурсу. Їхня функція полягає у створенні навмисної двозначності висловлювання. Це дозволяє привернути увагу читача і водночас висловити негативне ставлення автора.

“Putin foe could be barred from Russian election” [Reuters 2012].

Конкурента Путіна можуть усунути від виборів.

У цьому випадку під *foe* слід розуміти лідера опозиційної партії Григорія Явлинського. Однак в англійській мові *foe* можна трактувати не лише як *політичний опонент* чи *конкурент*, а й як *ворог*. Автор навмисно вжив саме це слово, наголошуючи на характері відносин між політиками. При перекладі омонімів рідко вдається зберегти і значення, і гру слів через розбіжності омонімічних груп. Тому наведений переклад позбавлений початкової багатозначності.

Перифрази дозволяють опосередковано згадати об'єкт, акцентуючи увагу на будь-якій його характеристиці. Найчастіше це підкреслює якийсь бік явища, важливе для формування враження в репіцієнта.

*“But the image of a benign and wealthy **Uncle Sam** across the Atlantic took a knock in the George W Bush years...” [The Atlantic 2010].*

Однак під час правління Джорджа Буша **образ Америки** як *благодатної та багатой країни похитнувся*.

У тексті оригіналу зустрічається перифраз *Uncle Sam*, під яким мається на увазі Америка. Проте неможливо було застосувати дослівний переклад,

адже ця метафорична назва США відома переважно мешканцям цієї країни і розумінню метафори вимагає наявності певних екстралінгвістичних знань. Для україномовного читача така метафора може виявитися невідомою і незрозумілою, через що може втратитися смислове навантаження. Тому в тексті перекладу доцільно буде замінити перифраз на поняття, що розуміється під ним.

Аби передавати певне явище у більш, сприятливому світлі часто використовують евфемізми. Вони дозволяють більш м'яко висловитись, відтінити негативні сторони з метою введення громадськості в оману.

*“Both the U.N. and elected Iraqi government have right to stop Coalition's **military presence** at any time”*[Reuters 2014].

*Як ООН, так і обраний уряд Іраку будь-якої миті можуть вимагати припинити **військову присутність** коаліції.*

*“NATO may soon agree to shoulder more of the dangerous **peacekeeping work** in Iraq, Secretary of State Colin Powell said yesterday after meeting European leaders in Belgium”*[EUobserver 2003].

*Після вчорашньої зустрічі європейських лідерів у Бельгії держсекретар США Колін Пауелл заявив, що незабаром НАТО може погодитись взяти на себе небезпечну **миротворчу діяльність** в Іраку.*

Тобто, дії Америки в Іраку описані лише евфемізмами *military presence* – *військова присутність* і *peacekeeping work* – *дії з підтримки миру, миротворча діяльність*, які зазвичай використовуються замість слів, що мають негативну конотацію, наприклад, замість слова *intervention* – *інтервенція*. Очевидно, що цей прийом використаний задля створення позитивного образу дій країни та нейтралізації впливу втручання США у події в Іраку. Переклад евфемізмів здійснюється, як правило, завдяки підбору еквівалентних евфемізмів українською мовою або завдяки трансформаціям, найпоширенішою з яких є калькування. Саме цей прийом і був використаний при передачі наведених вище прикладів перифразу.

В американських ЗМІ дії США зазвичай описують евфемізмами, а дії інших країн – дисфемізмами, тобто, словами зі зниженим забарвленням, що виділяють негативну сторону об'єкта, принижують його.

*“It was obvious that an Iraqi battalion had blundered badly, sending thinly armored personnel carriers across the Kuwaiti-Saudi border into a **meat grinder**, where Saudi and American missiles had all but demolished the invaders”*[The Washington Post 2005].

*Було очевидно, що іракський батальйон припустився великої помилки, відправивши недостатньо броньований транспортер через саудівсько-кувейтський кордон у справжню **м'ясорубку**, де саудівські та американські ракети майже знищили окупантів.*

Використання *meat grinder* для опису битв говорить про різку критику автором ситуації. Він підкреслює негативний характер того, що сталося, весь жах подій війни у Перській затоці 1990-1991 рр.. Враховуючи подібність переносного значення дисфемізму в англійській та українській мовах, можна використати дослівний переклад. Тим самим зберігається та ж експресія та оцінна конотація.

Софістичизми чи софістикована лексика – складна, незвична лексика, яка може бути незрозуміла читачам. Наприклад, використання висловлювання на латині у наступному уривку, обтяжує його, робить важко читаним, але дуже авторитетним:

*“Other contacts commented that a search for evidence of dissonance between the two leaders is either the forlorn hope of Western-leaning liberals for a political thaw or a legacy of “Kremlinology” that presupposes inter-leadership conflict as the **sine qua non** of Russian politics”*[The Guardian 2010].

*Інші зазначили, що спроба знайти ознаки розбіжностей між двома лідерами, це або остання надія прозахідних лібералів на політичну відлигу, або ж спадщина кремлінології, яка розглядає внутрішній конфлікт влади як **необхідну умову** російської політики.*

Враховуючи те, що афоризм може бути не зрозумілим читачеві, він вимагає адаптації, а отже, необхідно витлумачити його значення або замінити еквівалентом української мови, що й було зроблено під час перекладу.

Слова-амеби, тобто, «прозорі» слова широкої семантики – це милозвучні абстрактні поняття, що викликають схвалення суспільства, створюють позитивний образ. У тексті вони не завжди виражають щось певне та конкретне, найчастіше їх використовують як «червоне слівце». Це такі слова, як *толерантність, демократія, свобода, прогрес, плюралізм, незалежність* та ін.

1) *“Georgia should also strengthen media freedom and **pluralism** and the **independence** of the judiciary, the EU said”*[The Reuters 2013].

Євросоюз заявив, що Грузія має також зміцнити свободу ЗМІ та плюралізм, а також незалежність судової влади.

2) *“It also illuminates a broader challenge facing Egyptian society itself, if it hopes that **democracy** and **pluralism** will replace the Mubarak government”* [The New York Times 2012].

*Це також проливає світло на складну проблему, яка постане перед єгипетським суспільством, якщо воно сподівається на те, що **демократія** та **плюралізм** прийдуть на заміну уряду Мубарака.*

Слова-амеби, чи ідеологеми, найчастіше мають буквальні відповідники українською мовою, адже вони висловлюють загальні, універсальні поняття.

Обігравання фразеологізмів. Використання ідіом створює додаткову образність, приковує увагу. Їхня трансформація несе функцію впливу на читача, з метою формування у нього певного образу або враження. Переносний зміст фразеологізмів дозволяє автору, не висловлюючи свою думку безпосередньо, донести її до аудиторії.

But Mr Obama's speech this week will not persuade many people that he has the unwavering resolve to win this war, for he wore his doubts on his sleeve [The Economist 2009].

Але Барак Обама цього тижня не переконає багатьох у цьому, що він має намір виграти цю війну, адже він **відкрито висловлював у ній свої сумніви**.

У цьому прикладі обігрується фразеологізм *wear one's heart on one's sleeve* – не приховувати свої почуття, в якому був замінений один компонент. Переклад фразеологічних одиниць вимагає пошуку еквівалентних аналогів, близьких за значенням в мові перекладу, або опису ідеї, що мається на увазі автором. В цьому випадку фразеологізм *wear one's heart on one's sleeve* не має аналогічної заміни в українській мові. Тому було передано загальний зміст висловлювання, наближуючись до оригіналу.

Дейктики слугують для адресації до аудиторії. Наприклад, використовуючи займенники *ми, наш, нам*, мовець створює ілюзію об'єктивного висвітлення інформації, цим автор також може підвищити статус повідомлення, представивши свою позицію як думку більшості. Це дозволяє зробити суб'єктивну позицію автора об'єктивною, загальнонародною. Подібна тактика стосується не тільки англomовного дискурсу, вона широко застосовується і в українському політичному дискурсі.

1) *This is a reminder that it is not enough to celebrate **our** freedoms. **We** must also defend them* [The New York Times 2020].

Це нагадує те, що мало просто прославляти **наші** свободи, **ми** повинні також захищати їх.

2) *Everyone of us owes a debt to Julian Assange. Thanks to him, we now know that **our** government are pursuing policies that place **you** and **your family** in considerably greater danger* [Reuters 2013].

Усі ми в боргу перед Джуліаном Ассанжем. Завдяки йому ми тепер знаємо, що через політику нашого уряду ви і ваші сім'ї перебуваєте у значно більшій небезпеці, ніж здавалося.

Як видно з прикладів, автор ніби говорить від імені народу. Він також використовує займенники другої особи, завдяки чому безпосередньо звертається до аудиторії, причому кожному читачеві здається, що ці слова звернені саме до нього. Це створює враження задіяності, а відповідно змушує адресата повідомлення замислитися. Передаються такі лексичні одиниці аналогічними засобами української мови, оскільки виражають універсальні поняття.

Підсумовуючи, слід зазначити, що для маніпулювання громадською думкою у політичному дискурсі використовуються різні мовні засоби, але найбільша їхня кількість належить до лексичного рівня мови. Саме використання лексичних засобів є найбільш продуктивним у процесі мовного маніпулювання. Завдяки різним мовним одиницям автор може не тільки висловлювати свою думку і суб'єктивне сприйняття ситуації, а й переконувати реципієнта в об'єктивності й істинності цих поглядів.

При перекладі необхідно враховувати специфіку тексту оригіналу та його спрямованість. У більшості випадків буквальний, дослівний переклад неможливий, і для підбору найкращого еквівалента перекладачеві потрібне чудове почуття мови, винахідливість.

Вміння розпізнавати маніпулятивні механізми дозволяє створити найбільш адекватний та повний переклад з урахуванням специфіки стилю та жанру, а також норм мови перекладу. Знання методик впливу на масового реципієнта дозволить виробити захисні реакції на рівні індивідуальної та суспільної свідомості, а також досягти медійної грамотності.

2.2.2 Відтворення у перекладі граматичних засобів реалізації маніпулятивного впливу. На граматико-синтаксичному рівні маніпуляція в сучасному англomовному політичному дискурсі може створюватися за допомогою використання таких синтаксичних засобів, як неозначені займенники та модальні дієслова. Також на цьому рівні характерне використання таких граматичних явищ, як інверсія, повтори, вставні конструкції, риторичні питання.

Для впливу на свідомість останнього широко застосовується емпфаза, яка знаходить своє вираження в емпфатичних конструкціях. Слід зазначити, що емпфаза є багатоплановим явищем, навантаженим специфічними прийомами впливу на адресата. Тому завданням перекладача є збереження спрямованості й тональності, виражених засобами мови-джерела, при їх передачі на мову перекладу.

Найбільш поширеним граматичним засобом вираження емпфазы є інверсія – відступ від звичного порядку слів у реченні. Інверсія як спосіб посилення одного з компонентів висловлювання характерна для обох мов – і англійської, і української, але роль її в двох мовах не рівноцінна.

В англійській мові, в зв'язку з жорстким порядком слів, постановка на перше місце будь-якого іншого члена речення, крім підмета, надає висловлюванню яскраве експресивне забарвлення [Михалёва 2009, с. 132]. При перекладі на українську мову емпфатичних речень з інверсією в залежності від контексту можна зустріти або лексичні засоби (слова-підсилювачі *тільки, дуже, досить, вкрай* і т.д.), або синтаксичні (зміна структури речення).

It is to the British Parliament that I must account on the EU budget negotiations, or on the safeguarding of our place in the single market [The Times 2013].

Саме до британського парламенту я повинен вийти для обговорення бюджету ЄС або обговорення питання збереження нашого місця на Загальному ринку.

Виступ Девіда Кемерона присвячено питанню про членство Великобританії в ЄС. На початку 2013 року прем'єр-міністр заявив, що в разі перемоги консерваторів на парламентських виборах 2015 року уряд країни підніме питання про більш вигідні умови британського членства в ЄС, а також проведе референдум, при чому позиція уряду буде залежати від результату переговорів з ЄС. Промови Девіда Кемерона в цілому характеризуються високим ступенем експресивності та емоційності, і наведена цитата не є винятком.

Емфаза передана синтаксичними засобами: підмет, виражений присвійним прикметником *ours* замінено особовим займенником *ми* у функції підмета, поставленого в позицію реми. Прикладом граматичної емоційної моделі з використанням інверсії є причинно-наслідкові підрядні речення, які містять дієслівний присудок в формі Past Perfect, такі як: *Hardly had... when... ; No sooner had... then...* В даному випадку емоційність висловлювання передається при перекладі лексичним шляхом (введенням слів з підсилювальним значенням: *як тільки..., відразу...*

*The political situation in the country **though it became**, still bears the mark of the traditional approach* [The New York Times 2013].

*Хоча політична ситуація у країні **дуже** ускладнилася, на ній все ще лежить відбиток традиційного підходу.*

В даному випадку інверсія передана і лексичним шляхом – введенням слова-підсилювача *дуже*, і синтаксично – перебудовою речення.

Для логічного виділення якої-небудь дії застосовується дієслово *do* в Present або Past Simple. В українській мові подібний засіб вираження емфази відсутній, а емоційне значення дієслова *do* передається підсилювальними частками *ж, вже, адже* або іншими лексичними засобами.

We do believe that the military tension in the region may cause serious disaster [CNN 2012].

Ми дійсно вважаємо, що військова напруга у регіоні може призвести до катастрофічних наслідків.

*Many world-known researchers came because the situation **did** require an urgent interference of experts in the field* [The Nation 2018].

Прибуло багато вчених зі світовим ім'ям, адже ситуація дійсно вимагала термінового втручання фахівців в даній області.

Цікавою є конструкція, що складається зі сполучника *nor* і дієслова *do*. Вона вводить другу частину складнопідрядного речення при наявності заперечення в першій частині або ставиться на початку самостійного речення, наступного за негативним. Способи передачі такої емпатичної конструкції на українську мову аналогічні тим, які використовуються при перекладі висловлювань з дієсловом *do*.

We do not support this proposal, nor do we admit that it is reasonable [The Independent 2014].

Ми не підтримуємо цієї пропозиції, ми зовсім не вважаємо її розумною.

Значну частину емпатичних моделей, що використовують лексичні засоби вираження емпози становлять рамкові конструкції, що вводяться формальним підметом *it*. Зворот *it is (it was, it will be, etc.)... who (that, when, etc.)* використовується для виділення будь-якого члена речення, крім присудка, і навіть цілого речення. При перекладі даної емпатичної моделі необхідно використовувати ті засоби української мови, які найкращим чином передають цю емпазу. Вона може бути успішно передана як лексично (словами *саме, це, завдяки, лише тільки і т.п.*) так і синтаксично – шляхом винесення виділених слів в позицію реми. При цьому ні займенник *it*, ні відносний займенник або сполучник не перекладаються.

It was George W Bush who was transformed into a wartime President in the aftermath of the airborne terrorist attacks on September 11, 2001, facing the

“*greatest challenge of any President since Abraham Lincoln*”
[The White House 2012].

Саме Джордж Буш став президентом військового часу після терористичних атак 11 вересня 2001 року, зіткнувшись із «найбільшим викликом для будь-якого президента з часів Авраама Лінкольна»
[The White House 2012].

Необхідність збереження емфази нерідко виникає в тих випадках, коли висловлювання містить підсилювальний прислівник типу *far, long, well, very, only, too* і ін. Однак складність полягає в тому, що ці прислівники багатозначні і крім підсилювальної можуть мати й інші значення. При недостатньо уважному прочитанні оригіналу це може залишитися непоміченим, і емфаза не буде передана.

1) *We knew well what we were doing when we picked these able men to perform a special task* [CNN 2018].

Ми добре знали, що робимо, коли доручали цим компетентним людям настільки відповідальне завдання.

Прислівник *well* використовується в значенні обставини способу дії, що перекладається як *добре*, і не служить засобом вираження емфази.

2) *However, even this calculation **may well** be inaccurate* [BBC 2019].

*Але навіть ці розрахунки **цілком можуть** виявитися неточними.*

Прислівник *well* виконує емфатичну функцію, що було перекладено українською мовою за допомогою прислівники цілком. Ще однією часто використовуваною моделлю передачі емфази є парцеляція, тобто відділення крапкою висловлювання або його частини. Парцеляція набуває все більшого поширення в сучасній англійській мові. Може виділятися еліптичне речення або навіть одне слово. Завдяки прийому парцеляції робиться особливий наголос на якийсь елемент речення, зазвичай – останній.

Taxes have increased. And house prices. And household expenses
[CNN 2021].

Зросли податки. А також ціни на нерухомість. І споживчі витрати.

Отже, аналіз прикладів показує, що велика різноманітність емпатичних конструкцій, що існують в англійській мові, використовується для посилення маніпулятивного впливу. Проведене практичне перекладацьке дослідження дозволило зробити висновок про можливість відтворення значної частини маніпулятивних технологій у перекладі текстів політичного дискурсу за допомогою еквівалентного перекладу. Це може свідчити як про можливість знаходження еквіваленту у мові перекладу, так і про перекладацьку обізнаність перекладача.

ВИСНОВКИ

Визначення терміна «дискурс» викликає суттєві складнощі, адже він є затребуваним в межах цілої низки наукових дисциплін, таких як лінгвістика, літературознавство, антропологія, соціологія, соціолінгвістика, філософія та інших. Багатозначність терміна «дискурс» і його використання в різних галузях гуманітарних знань породжують різні підходи до трактування значення і сутності цього поняття.

Політичний дискурс як область дослідження цікавив учених з середини ХХ століття. Дослідження політичного дискурсу в наш час зачіпає такі проблеми, як визначення механізмів породження і сприйняття текстів політики, аналіз політичних метафор як відображення світу політики, вивчення вербальних і риторичних стратегій. Взаємозв'язок мови і політики обумовлюється перш за все, тим, що політична діяльність в будь-якій формі неможлива без участі мови.

Маніпулятивний потенціал мови, практична можливість безпосередньо впливати на політичних супротивників і прихильників, широкий розвиток засобів масової комунікації зробили політичну діяльність мовною діяльністю, а політичний дискурс – основним способом здійснення політичних дій. Створюючи дискурс, його суб'єкт переслідує цілком певну мету. Так, фундаментальною метою політичного дискурсу є боротьба за владу. Критерієм визначення дискурсу як політичного є не тільки зв'язок учасників комунікації з політичною сферою або її змістовна сторона, але в першу чергу його цілі і завдання. Під політичним дискурсом розуміється будь-яка передача повідомлень, призначена вплинути на розподіл влади у суспільстві. Найважливішою функцією політичного дискурсу є інструментальна: він виступає в якості інструменту боротьби за владу.

У ході практичного дослідження нами були виокремлені та проаналізовані лексичні та граматичні засоби мовної маніпуляції у політичному дискурсі. Найпродуктивнішими лексичними засобами ми виявили метафори, евфемізми, дисфемізми, синоніми, антоніми, конотативи, слова-амеби, конверсиви, софістицизми та неологізми. Найбільшу кількість лексикостилістичних засобів маніпуляції в сучасному англomовному політичному дискурсі складають евфемізми та дисфемізми. На нашу думку, це зумовлено їхніми вуалітивною та дистортивною функціями, за допомогою яких створюється активний маніпулятивний вплив. Не менш частотним було вживання метафор та конотативів, що також свідчить про насиченість політичних текстів влучними виразами для посилення маніпулятивного ефекту. Трохи менш частотними, але не менш актуальними були такі засоби, як синоніми, антоніми та порівняння. На граматичному рівні маніпуляція в сучасному англomовному політичному дискурсі реалізується в основному за допомогою використання таких засобів, як пасивні конструкції, синтаксичні повтори, риторичні питання та прийом діалогізації.

З метою практичного перекладацького аналізу відтворення маніпулятивних технологій у перекладі текстів політичного дискурсу нами було проаналізовано політичні тексти на предмет наявності маніпулятивних технологій та була здійснена спроба власного перекладу. Проведене практичне перекладацьке дослідження дозволило зробити висновок про можливість відтворення значної частини маніпулятивних технологій у перекладі текстів політичного дискурсу за допомогою еквівалентного перекладу, що дозволяє повною мірою зберегти вкладений автором зміст висловлювання та уникнути перекладацької адаптації, яка певними дослідниками вважається такою, що має маніпулятивний потенціал.

Вважаємо подальші поглиблені дослідження перекладацьких трансформацій при перекладі політичного дискурсу дуже перспективними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієнко Т. П. Стратегії і тактики перекладу : когнітивно-дискурсивний аспект (на матеріалі художнього перекладу з англійської мови на українську і російську) : монографія. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2016. 340 с.
2. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Оценки в механизмах жизни и языка. Москва: Язык русской культуры, 1999, 274 с.
3. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання. Київ : Академвидав, 2004. 208 с.
4. Висоцька Н. Л. Сучасні дослідження поняття «текст» у мовознавстві. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Філологічні науки*. Одеса : міжнародний гуманітарний університет, 2014. № 10. Т. 2. С. 46–48.
5. Давиденко Н. В. Лінгвістичні особливості реалізації прагматичних інтенцій в англомовних текстах залежно від обраної комунікативної стратегії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Філологічні науки*. 2015. №1152, вип. 72. С. 176 – 179.
6. Демидов О. В. Проявление речевой агрессии в юридическом дискурсе: практика лингвистических экспертиз. Речевая агрессия в современной культуре. Челябинск: Челябинский государственный университет, 2005. С. 7 - 14.
7. Демська О. М. Мова і влада. URL : <http://tinyurl.com/p4w329j> (дата звернення: 14.07.2022)
8. Дмитрук О. В. Маніпулятивні стратегії в сучасній англомовній комунікації (на матеріалі текстів друкованих та Інтернет-видань 2000– 2005 років) : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 10.02.04. Київ, 2006. 20 с.

9. Добросклонская Т. Г. Массмедийный дискурс: теория и методы изучения. Белгород: Белгородский государственный университет, 2014. 382 с.

10. Елікашвілі М. З. Структурно-семантичні особливості англомовних лексичних та фразеологічних неологізмів суспільно-політичної сфери та засоби їх адекватної передачі українською мовою: Філологічні дослідження. URL: <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=586991> (дата звернення: 27.08.2022).

11. Єфтєні Н. М. *Політичне маніпулювання: особливості застосування. Актуальні проблеми політики*. Одеса : Фенікс, 2015. С. 234 – 241.

12. Жук Л. *Маніпулятивний аспект телевізійної політичної реклами: наукові записки*. Острог: Національний університет «Острозька академія», 2009. С. 58 – 67.

13. Зайцева М. О. Засоби маніпулятивного впливу в сучасному політичному дискурсі (лінгвістичний аспект): *Лінгвістичні дослідження*. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2012. С. 101–104

14. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. Москва : УРСС, 2003. 286 с.

15. Ільницька Л. Л. Особливості використання сугестивних та маніпулятивних технологій у сучасному англомовному політичному дискурсі. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи*. Київ: КНУ, 2010. С. 115–125.

16. Карасик В. И. Языковой круг: концепт, личность, дискурс : монография. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.

17. Карпчук Н. П. Маніпулятивні технології в рекламі: *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. Міжнародні відносини*. Луцьк, 2009. № 11. С. 118121.

18. Козак С. В. Комунікативні стратегії як засіб маніпулятивного впливу в англомовних прес-релізах. *Наукові записки Національного*

університету «Острозька академія». *Філологічні науки*. Острог, 2012. № 23. С. 68–70.

19. Колісник Ю.А. Текст і дискурс: проблеми дефініцій. URL:http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk675/TK_wisnyk675_kolisnyk.htm (дата звернення: 03.07.2022)

20. Кондратенко Н. В. Український політичний дискурс: текстуалізація реальності : монографія. Одеса: Чорномор'я, 2007. 156 с.

21. Кудрявцева Л. О., Дядечко Л. П., Дорофєєва О. М., Філатенко І. О., Черненко Г. А. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу : експресія – вплив – маніпуляція. *Мовознавство*. Київ, 2005. №1. С.58-66.

22. Кушакова М. К. Маса як об'єкт політичного маніпулювання. Панорама політологічних студій. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pps_2013_11_11 (Дата звернення: 03.07.2022)

23. Литвиненко С. Політико-психологічні маніпуляції як засіб керування масами. *Гілея : науковий вісник*. 2013. № 75. С. 440 – 443.

24. Литовченко А. Д. Структурно-діяльнісна концепція дискурсу : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.01. Харків, 2005. 19 с.

25. Лойк В. В. До питання маніпуляції суспільною свідомістю у політичному дискурсі ЗМІ URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vzhdu/2011_57/vip_57_38.pdf (дата звернення: 07.07.2022)

26. Маріна О. В. Мовленнєва маніпуляція в американському політичному дискурсі. *Лінгвістичні дослідження*. 2014. № 38. С. 116–120.

27. Махінова М. В. Переклад політичного дискурсу URL:: http://www.rusnauka.com/33_DWS_2010/33_DWS_2010/Pedagogica/73206.doc.htm (дата звернення: 07.07.2022)

28. Машаровська С. Ю. Маніпулятивні технології в локальних політичних кампаніях. *Гуманітарні студії*. Київ: КНУТШ, 2013. Вип. 20. С. 235–242.

29. Михалёва О. Л. Политический дискурс. Специфика манипулятивного воздействия. Москва : Либроком, 2009. 256 с.
30. Мішкова О. В. Особливості перекладу американського політичного дискурсу (на матеріалі промов Барака Обама та Гіллари Клінтон) URL.: http://www.philolog.univ.kiev.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2012_42_1/134_141.pdf (дата звернення: 17.09.2022)
31. Нагорна Л. Б. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. Київ : Світогляд, 2005. 316 с.
32. Олещук П. Теоретичні засади аналізу політичних наративів як засобу дослідження політичного дискурсу URL: <http://www.viche.info/journal/2014/> (дата звернення: 27.07.2022)
33. Ончуленко М. Жанри політичного дискурсу. URL: http://www.rusnauka.com/22_NNP_2011/Philologia/3_90961.doc.htm (дата звернення: 14.07. 2022)
34. Павлюк Л. Символ та ідентифікація в політичному дискурсі мас-медіа. URL: <http://tinyurl.com/ott2rey> (дата звернення: 22.06.2022)
35. Рудик І. М. Маніпуляції в українському політичному дискурсі : «газова війна», «інформаційна війна» і «російсько-грузинський конфлікт». *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія : Романогерманська філологія. Методика викладання іноземних мов.* 2009. № 58. С. 82–86.
36. Самойлова І. В., Подвойська О. В. Лексичні особливості політичних промов. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Філологічні науки.* 2016. Кн. 1. С. 235–238.
37. Стернин И.А. Когнитивная интерпретация в лингвокогнитивный исследованиях. *Вопрос когнитивной лингвистики.* Москва : Восток-Запад, 2004, № 1. - С.65-69.

38. Тупикова С. Е. Когнитивные механизмы оценивания в коммуникации (на материале англоязычного публицистического дискурса). *Когнитивные исследования языка*. Саратов, 2015. № 22. С. 295-298.
39. Тупикова С. Е. Трофимова, В. В. Доминирующие коммуникативные стратегии в речевом поведении англо- и русскоязычных политиков. *Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук и образования: сущность, концепции, перспективы Материалы VII Международной научной конференции*. Саратов, 2019. С. 574-580.
40. Федоренко С. В. Англomовний публіцистичний дискурс як соціокультурологічний лінгвістичний феномен сучасного комунікативного простору в перекладацькому аспекті. *Молодий вчений*. Київ, 2015. №1 (16). С. 194-196.
41. Цуладзе А.М. Политические манипуляции, или Покорение толпы: монография. Москва : Книжный дом «Университет», 1999. С. 13-14
42. Четвертак Є. О., Юрченко Я. М. Труднощі та способи перекладу суспільно-політичних неологізмів і політично коректної лексики англійської мови. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету: збірник наукових знань. Філологічні науки*. Одеса, 2016. Т.2. № 35. С. 54–56.
43. Шарова А. Лінгвістичний вимір політичної інформації: становлення політичної лінгвістики URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2009/110-97-21.pdf> (дата звернення: 28.09.2022)
44. Шейгал Е. И. Театральность политического дискурса. *Единицы языка и их функционирование*. Саратов : СГАП, 2000. Вып. 6. С. 95-105.
45. Busch B., Kelly-Holmes H. Language boundaries as social, political and discursive constructs. *Language, discourse and borders in the Yugoslav successor states*. Multilingual Matters. Clevedon, 2004. Pp. 1-13.
46. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. 257 p.

47. Dijk T. A. van Discourse and Manipulation, In *Discourse & Society*, 17(2), (2006). 359-383. URL: <http://www.discourses.org/OldArticles/Discourse%20and%20manipulation.pdf> (accessed: 29.06.2022)
48. Dijk T. A. van Political Discourse and Ideology. *Discourse Studies*. London Open University Press, 2008. P.15-34.
49. Dijk T. A. van Text and Context. Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse. Longman: 1992, 288 p.
50. Giora R. Irony and its discontent. *Utrecht publications in general and comparative literature*. Amsterdam: John Benjamins publishing company, 2001. Pp. 165 –185.
51. Kamil S. I. The Pragmatics of Manipulation in British and American Political Debates. Anchor Academic Publishing 2017, 376 p.
52. Shawqi K. I. Manipulation of Meaning in Political Discourse. URL: https://www.researchgate.net/publication/309419661_Manipulation_of_Meaning_in_Political_Discourse (accessed: 21.06.2022)
53. Solovyova, E.V. Communicative strategy of manipulation in modern German political discourse (on the example of a speech act of indignation). *The Herald of Nizhny Novgorod University*, 2014. No 2. 403 – 406.
54. Tulis J.K. Rhetorical Presidency. *Princeton University Press*. Princeton, 1988. 264 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. BBC. URL: bbc.com (accessed: 30.08.2022)
2. CNN. URL: <https://www.cnn.com/> (accessed: 21.08.2022)
3. EUobserver. URL: <https://euobserver.com/> (дата звернення: 16.08.2022)

4. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/> (accessed: 15.07.2022)
5. The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/us> (accessed: 30.08.2022)
6. The Independent. URL: <https://www.independent.co.uk/us> (accessed: 26.08.2022)
7. The Nation. URL: <https://www.thenation.com/> (accessed: 21.08.2022)
8. The Times. URL: <https://www.thetimes.co.uk/> (accessed: 03.08.2022)
9. The Washington Post. URL: <https://www.washingtonpost.com/> (accessed: 15.08.2022)
10. The White House. URL: <https://www.whitehouse.gov/> (accessed: 23.08.2022)
11. Yahoo.ca. URL: <https://www.yahoo.com/author/yahoo-canada/> (accessed: 04.08.2022)

SUMMARY

The presented paper addresses the analysis of peculiarities of actualization and difficulties of reproduction in the translation of the strategy of manipulation (on the material of the English-language political discourse).

The object of the work can be defined as manipulative language units and strategies.

The main aim of the paper is in analyzing the peculiarities of actualization and difficulties of reproduction in the translation of the strategy of manipulation (on the material of the English-language political discourse).

It determined the accomplishment of such objectives as:

- to describe the theoretical foundations of political discourse research;
- to determine the linguistic features of political discourse;
- to finalize the concept of manipulation as a type of linguistic influence;
- to characterize the means of manipulative influence in modern English-language political discourse;
- to find out the peculiarities of reproduction of the means of manipulative influence in the translation of political discourse texts.

This research enhances the study of manipulative means in political discourse. Coverage of the studied phenomenon from a new point of view allows to look at the question from a new perspective.

Key-words: *manipulation, political discourse, means of manipulation, translation.*

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Ялі Ольга Іванівна, студентка 2 курсу магістратури, форми навчання очна, факультету іноземної філології, спеціальність 035 філологія, освітньо-професійна програма переклад (англійський), адреса електронної пошти helgayali@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Актуалізація та відтворення в англо-українському перекладі стратегії маніпулювання (на матеріалі політичного дискурсу)» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

25.11.2022

Ялі Ольга Іванівна